

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Popírání otcovství

Lucie Jindrová

Plzeň 2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Lucie JINDROVÁ**
Osobní číslo: **R17M0114P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Popírání otcovství**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování


1. Úvod
2. Institut určování otcovství
3. Pojem popírání otcovství a jeho historie
4. Popírání otcovství podle domněnek určování otcovství
5. Aktuální rozhodovací praxe českých soudů
6. Judikatura ESLP
7. Komparace se zahraniční právní úpravou
8. Závěr

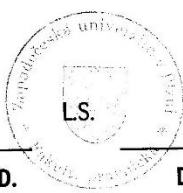
Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**


Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**


JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan




Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 30. června 2021

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma Popírání otcovství vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje uvedla v seznamu použitých pramenů způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni, dne 25. března 2022

Lucie Jindrová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, jakož i za trpělivost v průběhu zpracovávání této diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1. Pojem popírání otcovství	3
1.1 Následky popírání otcovství	5
1.2 Pozitivně právní úprava	6
2. První domněnka otcovství	8
2.1 Určování otcovství dle první domněnky	9
2.2 Zánik manželství.....	9
2.2.1 Rozvod manželství	9
2.2.2 Prohlášení manžela, matky a putativního otce	10
2.2.3 Nezvěstný manžel.....	11
2.2.4 Zdánlivé manželství	12
2.2.5 Neplatné manželství	13
2.3 Popírání otcovství dle první domněnky	13
3. Asistovaná reprodukce	16
3.1 Určování otcovství u asistované reprodukce	17
3.2 Popření otcovství u asistované reprodukce.....	18
4. Druhá domněnka	20
4.1 Určování otcovství dle druhé domněnky.....	20
4.2 Popření otcovství dle druhé domněnky	22
4.3 Řízení bez návrhu.....	23
5. Třetí domněnka otcovství	26
6. Procesní stránka popírání otcovství	27
6.1 Účastníci a oprávněné osoby	27
6.2 Prominutí zmeškání popěrných lhůt	28
6.3 Řízení zahájené ex offo	29
6.4 Dokazování	30
6.5 Rozhodnutí.....	31
6.6 Náklady řízení.....	32
6.7 Opravné prostředky	32
7. Prominutí zmeškání popěrných lhůt	34
7.1 Zájem dítěte	35
7.2 Veřejný pořádek.....	38
8. Jiné způsoby změny otce v rodném listě	39
8.1 Oprava v matrice	40
8.2 Osvojení manželem matky dítěte	42

9. Komparace s Německem a Slovenskem	44
9.1 Slovenská právní úprava	45
9.2 Německá právní úprava	48
10. Úvahy de lege ferenda	50
10.1. Popěrné lhůty	50
10.2. Osoby oprávněné podat návrh na popření otcovství	54
10.2.1 Aktivní legitimace dítěte	54
10.2.2 Aktivní legitimace domnělého otce	55
Závěr	58
Cizojazyčné resumé	60
Seznam použitých zdrojů	61
Přílohy	67

Seznam použitých zkratk

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)
DNA	kyselina deoxyribonukleová – nosič genetické informace
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášená sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.,
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
LZPS	usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky
ZoR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

Popírání otcovství jakožto téma této práce jsem si vybrala především pro to, že u něj shledávám mnoho zajímavých otázek. Jaké má možnosti otec dítěte, pokud začne mít pochybnosti o svém biologickém otcovství? Jaký vliv může mít dítě na řešení otázky paternity? Anebo jak se staví čeští zákonodárci k současným trendům ve společnosti vztahujících se především ke skladbě rodiny?

Ačkoli popírání otcovství není institut, který by vznikl až v posledních letech, považuji ho za stále velmi aktuální, a proto se domnívám, že je důležité se jím zabývat a neodsunovat jej do pozadí. Jeho vývoj šel i za posledních sto let velmi kupředu. Jeden z největších průlomů přineslo určování biologického vztahu mezi dítětem a jeho otcem za pomoci znaleckých posudků z oboru genetiky. Současné vědecké metody dokážou určit otcovství s mnohem větší přesností, než tomu bylo v minulosti.

Další novinkou v rodičovství je umělé oplodnění. K metodám asistované reprodukce přistupují páry, které se léčí s neplodností. Existují metody, kde muž a žena, kteří podstupují umělé oplodnění, jsou pak i biologickými rodiči dítěte. Pokud se však užijí jiné metody (kupř. za účasti anonymního dárce či dárkyně), biologický vztah mezi rodiči a potomkem nevznikne. I na tyto nové postupy ve zdravotnictví musela reagovat pozitivně právní úprava určování a popírání otcovství.

Řešení statusových vztahů je dozajista velmi citlivá otázka, neboť u otcovství se jedná o jeden z nejdůležitějších vztahů v životě dítěte. Musí se k němu tedy přistupovat opatrně a nelze striktně stanovit veškerá pravidla k určování či popírání otcovství. Možná i proto se ustanoveních upravujících paternitu objevují často neurčité právní pojmy. Některými z nich se chci zabývat i v této práci.

Otázka paternity byla odjakživa složitější než otázka mateřství, a proto nese s sebou i řadu úskalí, která též jsou předmětem zkoumání zaznamenaného na následujících stranách.

Během zpracování diplomové práce jsem se po dohodě s vedoucím práce, mírně odklonila od zásad pro vypracování, které jsem uvedla v zadání. Hlavní myšlenka však zůstala stejná.

V této práci rozebírám pozitivně právní úpravu popírání otcovství. Jednotlivé instituty zasazuji na pozadí rozhodovací praxe českých soudů, ale zároveň i do kontextu judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Podrobný popis jak hmotněprávní, tak procesněprávní stránky věci si klade za cíl pochopit stávající úpravu popírání otcovství spolu se všemi právy a povinnostmi nejen otců, ale i matek či dětí.

Mou snahou je zjistit, zda aktuální zákonná úprava je adekvátní a dostatečně reflektuje potřeby společnosti. Za tímto účelem se v krátkosti zabývám i úpravou popírání otcovství v jiných zemích.

Ráda bych se závěrem práce dopracovala k myšlenkách *de lege ferenda*, tedy zda je potřeba něco v současné právní úpravě změnit či zda plně odráží evropské trendy, potřeby společnosti, ale i vývoj rodinného práva obecně.

1. Pojem popírání otcovství

Popření otcovství je poměrně starý institut, neboť již v římském právu platila zásada *Mater semper certa est pater sem est* (matka je vždy jistá, zatímco otec je vždy nejistý), avšak v závislosti na společensko-historickém pozadí byl v určitých dobách tento institut upozadován a nebyl ani uzákoněn, neboť popírání otcovství rozšiřuje okruh nemanželských dětí, což nebylo vždy vítáno. V České republice posledních sedmdesát let není diskriminace dětí narozených mimo manželství, neboť již v preambuli zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném je stanoveno, že byl přijat „...aby byly uvedeny v život zásady ústavy o stejném postavení mužů i žen a o právech dětí bez rozdílu původu...“. Skončila tak diverzifikace manželských a nemanželských dětí a přišel čas řešit určování a popírání otcovství rozsáhleji.

Ačkoli již v dnešní době máme technologie natolik vyspělé, aby dokázali určit biologické otcovství s vysokým poměrem určitosti, a naopak dokázat neexistenci biologické otcovství dovedou s naprostou přesností, stále se k určování otcovství používají domněnky, jež mají základ v římském právu. Důvodem, proč se užívají i dnes je, že jejich použití je jednoduché, rychlé a hospodárné. Všechny domněnky jsou založeny na explicitním (domněnka svědčící muži, který s matkou dítěte v rozhodné době souložil) či implicitním (domněnka svědčící manželů matky dítěte) předpokladu soulože mezi matkou a otcem dítěte, která vedla k početí.¹

Pro to, abych se mohla zabývat popíráním otcovství, je zapotřebí se nejdříve věnovat určení paternity dle českého právního řádu. Pokud totiž chci rozebrat institut popírání otcovství ve všech jeho aspektech, musím napřed dát najisto, jak otcovství vzniká. Popírá-li se nějaký právní vztah, musí nejprve vzniknout. Právní vztah otce a dítěte vzniká určením otcovství. V českém právu určování otcovství probíhá na základě tzv. domněnek otcovství. Jedná se o vyvratitelné právní domněnky, což znamená, že se presumuje nějaká skutečnost, avšak pokud se prokáže, že tato skutečnost nenastala, je možné ji vyvrátit. České

¹ Frintová In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 285

právo zná tři domněnky, respektive čtyři domněnky otcovství a všechny jsou upraveny v ObčZ. Tradičně se za první, druhou a třetí domněnku označují domněnky otcovství upravené v § 776, 779 a 783 ObčZ.

Při určování otcovství se využívají dané domněnky postupně. Primárně se vždy užije první domněnka otcovství a až poté, co ji nelze použít se přistoupí k domněnce druhé. Stejný vztah je i mezi druhou a třetí domněnkou. Avšak i zde existují výjimky jako např. určování otcovství u zdánlivého manželství, které rozebírám v podkapitole 2.2.4. V současné právní úpravě máme i čtvrtou domněnku otcovství, která z hlediska vylučování předchozích nespadá do systému tří domněnek otcovství. Jedná se o případy umělého oplodnění, které jsou až novodobou záležitostí.

Jak můžeme vidět z konstrukcí domněnek otcovství, zákon se snaží co nejpřesněji odrazit skutečný stav do právního. Ideálním stavem rodiny je, když muž a žena spolu zplodí dítě, dále je jejich rodičovství k dítěti určeno (u muže na základě první či druhé domněnky) a následně své dítě řádně a s láskou vychovávají. Realita je však jiná. Právní vztah mezi matkou a dítětem je zpravidla odrazem biologického vztahu (vynecháme-li umělé oplodnění nebo osvojení), u právního vztahu otce a dítěte to už tak vždy není.

Problém nastává, když matka dítěte má pohlavní styk s více muži v jednom období anebo jiným způsobem vznikne spor o to, kdo je biologickým otcem dítěte. A v těchto konkrétních případech se už mohou uplatnit moderní metody určování otcovství. Ačkoli se právní domněnky otcovství snaží co nejvěrněji odrazit realitu nejsou zárukou shody biologického a právního otcovství. Požadavek na možnost popírání otcovství plyne jak z práva na ochranu soukromého života, tak i z práva na soudní ochranu subjektivních práv ve smyslu čl. 36 odst. 1 LZPS.²

Popírání rodičovství obecně, pokud bylo řádně určeno, je možné pouze soudní cestou. Otcovství a mateřství jsou statusová práva, která musejí mít náležitou ochranu. Pokud návrh na popření otcovství podává otec, důkazní břemeno náleží jemu. Popírání otcovství je totiž velmi citlivá záležitost, neboť se jedná o jeden z nejzákladnějších vztahů společnosti, vztahu mezi rodičem a

² Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, č. 244/2010 Sb.

dítětem. Změna tohoto stavu má vliv na majetkovou, rodinnou i osobní sféru zúčastněných osob. Proto i soudy ve své praxi musí každý jednotlivý případ rozebírat zvlášť s ohledem na dané okolnosti, nikoli rozhodovat dle nějakého „mustru“. Úspěšné popření otcovství obvykle naprosto změni rodinné vztahy, a to i např. mezi prarodičem a dítětem. Určení otcovství s sebou nese navázání i dalších příbuzenských vztahů s prarodiči, sourozenci a jinými příbuznými.

Obecně lze otcovství popřít jen za předpokladu, že je vyloučeno, že by byl matriční otec skutečným otcem dítěte (vyjma domněnky týkající se umělého oplodnění). Za okolností, které vylučují otcovství muže, se považuje jeho neplodnost, znalecký posudek obsahující test DNA apod. Naopak skutečnost, která nevylučuje otcovství muže je např. pouhá námitka, že matka v rozhodné době souložila i s jinými muži. Ani námitka, že byl během soulože použit preservativ, neobstojí.³ Právo na popření otcovství je nutné časově omezit, a to především pro omezení autonomie vůle rodičů ve prospěch stabilizace statusových poměrů dítěte. Časové omezení je také v souladu s právní jistotou, neboť není možné, aby se člověk vyvázal z tak zásadního mezilidského a právního vztahu kdykoli.

1.1 Následky popírání otcovství

Když je otcovství popřeno ztrácí muž k dítěti rodičovskou odpovědnost. Mimo jiné o dítě již nemusí pečovat, nemusí jej vychovávat, nezávisí na něm citový, rozumový ani mravní vývoj dítěte. Zpravidla po popření otcovství původní otec již neudrhuje s dítětem ani žádný osobní styk. Zanikají tedy veškerá práva, ba i povinnosti nejen otce vůči dítěti, ale i dítěte vůči otci. Jako příklad mohu uvést, že již dítě nebude neopominutelným dědicem otce. Dítěti se zpřetrhají vazby i s dalšími příbuznými ze strany otce.

Po nabytí právní moci rozsudku o popření otcovství nastává několik dalších změn. Matrika vydá dítěti nový rodný list, ve kterém nebude jako otec

³ Frintová In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 306

nikdo uveden. Pokud matka a bývalý otec měli jiné příjmení, převezme dítě příjmení matky. Popření otcovství nemá vliv na státní občanství dítěte.

Ohledně účinků rozsudku o popření otcovství nalezneme v literatuře několik protichůdných názorů. Někteří uvádějí, že má mít účinky *ex tunc*⁴ a někteří naopak *ex nunc*⁵. Já se přikláním k názoru, že rozsudek o popření otcovství má konstitutivní povahu, neboť jen takto může být dodržena zásada právní jistoty. Tomuto názoru přispívá i ustanovení § 895 ObčZ, podle kterého zůstávají právní jednání učiněná otcem jakožto zákonným zástupcem dítěte nedotčena. I když mohou být jednání dřívějšího otce v rozporu se zájmem dítěte, ani dítěti by neprospělo jejich následné zrušení, neboť se může jednat o právní jednání učiněná v průběhu až šesti let (v určitých případech i více let).

Právní mocí rozsudku zaniká *ex lege* otci vyživovací povinnost k dítěti, což bývá i častou příčinou k podání návrhu na popření otcovství.⁶ Dítě není povinno zpětně vrátit výživné dřívějšímu otci, avšak muž, který úspěšně popřel své otcovství, se může v souladu s § 2991 odst. 2 ObčZ domáhat vydání výživného po matce dítěte, příp. po nově určeném otci dítěte, kteří byli povinni k výživě dítěte. Institut bezdůvodného obohacení se použije i na případ, kdy je plněno výživné po právní moci rozsudku a matka výživné vědomě akceptuje.⁷

1.2 Pozitivně právní úprava

Úpravu popírání otcovství nalezneme především v českém právním řádu. Díky jednotné kodifikace občanského práva hmotné v podobě zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, který nabyl účinnosti k 1. 1. 2014, je takřka celá pozitivně právní úprava popírání otcovství na jednom místě, a to konkrétně v Části druhé – Rodinné právo, Hlavě II – Příbuzenství a švagrovství ObčZ.

⁴ Šínová In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016. s. 948

⁵ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 542

⁶ Úspěšné popření otcovství může být i důvodem pro obnovu trestního řízení pro neplnění vyživovací povinnosti – Rozsudek Nejvyššího soud ČR, sp. zn. 11 Tdo 22/2014, ze dne 5. 2. 2014

⁷ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 542

Určení a popření rodičovství není upraveno žádnou mnohostrannou mezinárodní smlouvou, kterou by Česká republika byla vázána, a ani žádným přednostně použitelným předpisem komunitárního práva. Dokonce nařízení Brusel II bis ve svém čl. 1 odst. 3 písm. a) určení a popření rodičovství výslovně vylučuje ze své působnosti.

Kolizní normy určení a popření rodičovství nalezneme v ustanoveních § 53, § 54 a § 55 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. Pravomoc českých soudů určovat či popírat otcovství je dána trochu nešťastně, neboť § 53 uvádí: „*Žalobu na určení a popření rodičovství lze podat u obecného soudu žalovaného v České republice; nemá-li zde žalovaný obecný soud, u obecného soudu žalobce. Pravomoc českých soudů je dána i tehdy, nemá-li ani žalobce v České republice obecný soud, ale jeden z rodičů nebo dítě je státním občanem České republiky.*“ Řízení o určení či popření otcovství je však nesporným druhem řízení, a tak je nutné toto ustanovení vykládat v duchu ustanovení § 416 a násl. ZŘS.⁸

Uznání rozhodnutí o popření otcovství může být automatické, a to na základě dvoustranné mezinárodní smlouvy, kterou má Česká republika uzavřenou kupř. s Ukrajinou⁹, Polskem¹⁰ či Maďarskem¹¹. Rozhodnutí zemí, se kterými ČR nemá uzavřenou dvoustrannou mezinárodní smlouvu o automatickém uznání, musí být předložena Nejvyššímu soudu, který v souladu s § 55 zákona o mezinárodním právu soukromém rozhodne o uznání rozhodnutí o popření otcovství. Pokud však byly v rozhodné době všichni účastníci řízení občany státu, o jehož rozhodnutí jde, má rozhodnutí v ČR stejné právní účinky jako pravomocná rozhodnutí českých soudů

⁸ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 498

⁹ Čl. 57 Smlouvy mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech

¹⁰ Čl. 52 Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Polskou lidovou republikou o právní pomoci a úpravě právních vztahů ve věcech občanských, rodinných, pracovních a trestních

¹¹ Čl. 30 Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Maďarskou lidovou republikou o právní pomoci a úpravě právních vztahů ve věcech občanských, rodinných a trestních

2. První domněnka otcovství

V druhé kapitole této práce se budu věnovat určování a popírání otcovství podle první domněnky a věcí s ní spojených. Tato domněnka je založena na právní ochraně rodiny. Primárním základem rodiny především z historického hlediska je manželství a děti z něj zrozené. Ještě v dnešní právní úpravě nalezneme účel manželství stanoven následovně: „*Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*“¹² Nutno podotknout, že pokud se manželům nenarodí děti neznámá to, že by nebyli řádnými manželi. První domněnka zaručuje to, že pokud žena v manželství porodí dítě bude za otce automaticky považován manžel matky. Tento zákonný postup je stavěn na jednom ze znaků manželství uvedených i v zákoně, a to je věrnost. Česká republika je převážně monogamní a český právní řád k lidem tak i přistupuje. Předpokládá se, že manželé jsou si věrni a udržují tak intimní vztah jen mezi sebou.

Nevěra jakožto mimomanželský pohlavní styk je protiprávní, neboť ustanovení § 687 odst. 2 ObčZ říká: „*Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti*“. Věrnost se v tradiční české společnosti i morálně předpokládá. Avšak s ohledem na to, že trestní zákoník nezná skutkovou podstatu, která by obsahovala akt nevěry, nevěru není možné považovat jako trestnou. I z těchto důvodů je první domněnka otcovství vyvratitelná a je možné popřít otcovství manžela matky.

Ochrana rodinného života je v českém právu na takové úrovni, že popřít otcovství nemůže někdo třetí kupř. putativní otec, tedy muž, který se domnívá, že je otcem dítěte, a to ani v případě, že by doložil, že měl s matkou dítěte v rozhodné době pohlavní styk. Práva k dítěti, o němž se domnívá, že je jeho otec může uplatňovat, až v momentě, kdy je otcovství manžela matky pravomocně popřeno. Dalším nástrojem k ochraně rodinného života jsou popěrné lhůty, v nichž mohou oprávněné osoby podat návrh na popření otcovství. Stabilizovaný několikaletý rodinný život nelze bez dalšího jen tak rozvrátit, jen proto, že si rodič není jistý biologickým rodičovství svým nebo tohoto druhého.

¹² § 655 věta druhá zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Tato domněnka je velice podstatná i z toho důvodu, že minimálně 50 % dětem narozených v České republice je určen otec na základě této domněnky.¹³ Je nutné podotknout, že manželství, které je základem domněnky otcovství, nemusí být tradiční v tom smyslu, že manželé žijí ve společné domácnosti či spolu udržují intimní vztah. Tyto okolnosti jsou předmětem zkoumání až v případě popření otcovství. Manželé spolu mohou vychovávat dítě, čemuž odpovídá i matriční zápis, ačkoli všichni ví, že biologickým otcem dítěte manžel matky být nemůže, pokud nikdo neuplatní své právo na popření otcovství.

2.1 Určování otcovství dle první domněnky

První domněnka otcovství je upravena v § 776 odst. 1 ObčZ a zní: *„Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem je manžel matky.“* Primárně se tak v České republice (a nejen v ní) považuje za otce dítěte manžel jeho matky. K určení otcovství není zapotřebí dalších projevů vůle či splnění podmínek. Vztah mezi otcem a dítětem na základě této domněnky vzniká ex lege a zápis v matrice má pouze deklaratorní charakter.

2.2 Zánik manželství

Avšak i první domněnka otcovství má svá úskalí. Jedním z nich je doba, po kterou je manžel, byť i bývalý, považován za otce dítěte. Ochranná lhůta činí 300 dnů od zániku manželství. Z historického hlediska je tato ochranná lhůta stanovena k ochraně tzv. „pohrobků“, tedy dětí narozených po smrti svého otce. Zánikem manželství může být rozvod, smrt manžela, příp. prohlášení za mrtvého, či prohlášení manželství za neplatné. Nově se ochranná lhůta použije i na případ prohlášení manžela za nezvěstného.

2.2.1 Rozvod manželství

Problematická je ochranná lhůta v případě rozvodů. Vzhledem k tomu, že rozvodové řízení není otázkou pár dní, bývají ex-manželé v době nabytí právní moci rozsudku o rozvodu manželství zpravidla již dávno „od sebe“. Nad to

¹³ Viz Příloha č. 1

samotný rozvod manželství nelze aplikovat při každé neshodě mezi manželi, a tak se k němu častokrát přistupuje až v momentě, kdy vztah je natolik rozvrácený, že již manželé spolu nežijí jakožto partneři ve společné domácnost. Dokonce dle § 757 odst. 1 písm. a) ObčZ je tzv. nesporný rozvod možný pouze za předpokladu, že manželé ke dni zahájení řízení o rozvodu spolu nežijí déle než šest měsíců.

Jak je však uvedeno výše, manžel matky je považován za otce dítě nejen v případě, že dítě je počato během rozvodového řízení, ale též i v případě, když se dítě narodí do 300. dne poté, co manželství zaniklo. V této době však může mít žena již nového partnera, se kterým udržuje intimní vztah, což vede k rozporu mezi právním a biologickým rodičovstvím.

Zákon přímo řeší situaci, kdy se matka dítěte „stihne“ znovu provdat do třístého dne po rozvodu. V takové případě je dle zákona otcem dítěte pozdější manžel matky.

2.2.2 Prohlášení manžela, matky a putativního otce

Může nastat i situace, kdy matka dítěte má nového partnera, s nímž počne dítě, které se narodí ještě za manželství či v ochranné lhůtě po rozvodu. Tento případ je upraven v ustanovení § 777 ObčZ. Manžel matky v takovém případě prohlašuje, že není otcem dítěte a nový partner matky zároveň prohlašuje, že otcem dítěte je on. Pokud se matka k oběma prohlášením připojí, otcem se stává druhý muž. Tento postup má ulehčit především v situaci, kdy mají všechny zúčastněné osoby stejný záměr. Procesně se postupuje podle § 416 ZŘS na návrh matky, manžela či putativního otce.

Výše uvedená prohlášení se činí před soudem v řízení zahájené na návrh podaným do 1 roku dítěte. Ovšem jak uvedl Nejvyšší soud ve svém stanovisku ze dne 14. 4. 2021 sp. zn. Cpjn 202/2020 takto lze určit otcovství pouze k již narozenému dítěti. A zároveň souhlasné prohlášení matky, bývalého manžela a putativního otce lze učinit pouze, až po nabytí právní moci rozsudku o rozvodu manželství (v opačném případě soud řízení přeruší). Tato úprava nejenže umožňuje bývalému manželovi zrychlené popření otcovství manžela matky, ale zároveň i okamžité určení otcovství jiného muže, což předchozí právní úprava neumožňovala. Dříve tak dítě po popření otcovství manžela matky nemělo

právního otce a zároveň nemělo jistotu, že nový partner matky s ní učiní souhlasné prohlášení.¹⁴

Soud po vyslechnutí souhlasné prohlášení všech tří osob, uvede záznam do protokolu a předá jej příslušnému matričnímu úřadu. Tento postup je nejlepším řešením především v případě, kdy mezi zúčastněnými není sporu o tom, kdo je otcem, a správnému určení otcovství by akorát bránilo již zaniklé manželství matky dítěte.

První domněnka se uplatní i v situaci, kdy matka s jedním mužem učiní souhlasné prohlášení za dobu, kdy je těhotná, avšak ještě před narozením dítěte si vezme druhého muže.¹⁵

2.2.3 Nezvěstný manžel

Prohlášením manžela za nezvěstného manželství nezaniká, avšak nově zákon upravuje, že nezvěstný manžel je určen za otce dle první domněnky jen do 300. dne od prohlášení za nezvěstného. Je to především z toho důvodu, že člověk může být prohlášen za mrtvého až po uplynutí pěti let počítaných od konce roku, kdy byl prohlášen za nezvěstného. Je však logické, že žena nemohla počít dítě s manželem, který je nezvěstný. Tato úprava byla do právního řádu vnesena až občanským zákoníkem. Pokud se dítě narodí po uplynutí 300. dne od prohlášení manžela za nezvěstného, může matka dítěte učinit souhlasné prohlášení s jiným mužem, může být otcovství určeno na základě třetí domněnky anebo domněnky svědčící muži, který dal souhlas s umělým oplodněním.

Nikde však není řešeno, jak postupovat, pokud matka nechce, aby otcem jejího dítěte byl nezvěstný manžel, neboť biologickým otcem je někdo jiný. Návrh na popření otcovství může matka podat do 6 měsíců od narození dítěte, což znamená, že v té době ještě manžel nemusí být prohlášen za mrtvého. Záležitosti osobního stavu nezvěstného jsou explicitně vyloučeny v § 67 odst. 1 ObčZ, což znamená, že se vyžaduje souhlas nezvěstného. Obecně k řešení otázek osobního

¹⁴ Šínová In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016. s. 881

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). s. 170

stavu nepřítomné osoby slouží institut opatrovníka.¹⁶ Proto se domnívám, že v případě, kdy matka dítěte podá návrh na popření otcovství jejího nezvěstného manžela, bude mu v souladu s § 29 OSŘ ustanoven opatrovník.

Zaobírala jsem se i otázkou, zda je v takovém případě možné popření otcovství ze strany nezvěstného otce. Vzhledem k tomu, že současně s prohlášením člověka za nezvěstného se mu žádný opatrovník neustanovuje, podání návrhu v zastoupení je nepředstavitelné. Avšak může své otcovství prohlásit i po svém návratu? Domnívám se, že ano, neboť buď může ještě běžet šestiletá objektivní lhůta anebo v tomto případě by mohl i soud pominout zmeškání popěrné lhůty v souladu s § 792 ObčZ.

V případě, že manžel matky dítěte je pravomocně prohlášen za mrtvého a matka s novým mužem učiní souhlasné prohlášení rodičů o otcovství, ani zjištění, že manžel žije, vztah právního otce s dítětem nenaruší. Pokud by chtěli, aby manželem byl právním otcem dítěte, museli by být nejdříve popřeno otcovství druhého muže.¹⁷ Dle mého názoru by tento závěr z důvodové zprávy šel analogicky použít i na nezvěstného manžela.

2.2.4 Zdánlivé manželství

Otcovství popírat není nezbytné u zdánlivého manželství, u neplatného manželství však ano. Rozdíl je v tom, že zdánlivé manželství na rozdíl od neplatného nevyvolává žádné právní následky. Hledí se na něj jako by vůbec nevzniklo. Je to především z toho důvodu, že příčiny zdánlivého manželství jsou natolik zásadní, že s nimi nelze spojit vznik manželství. Jedná se například o případy, kdy je manželství uzavřeno mezi osobami stejného pohlaví anebo pokud alespoň jeden ze snoubenců nespĺňoval podmínku věku.

Prohlásit manželství za zdánlivé může soud i bez návrhu. S prohlášením zdánlivosti manželství se automaticky odeberou právní účinky zápisu otce do matriky. Soud pak musí neprodleně poté, co pravomocně vysloví, že manželství tu

¹⁶ Frinta In DAVID, O., DEVEROVÁ, L., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., FIALA, J., FRINTA, O., HOLČAPEK, T., HURDÍK, J., KINDL, T., MACKOVÁ, A., PAULY, J., PAVLÍK, P., PELIKÁN, R. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-22]. ASPI_ID KO89_a2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, sněmovní tisk č. 362/0

není, předat věc příslušnému soudu (obecný soud dítěte), který má povinnosti rozhodnout o otcovství ke společnému dítěti. Přistupuje se tedy rovnou k třetí domněnce otcovství. V případě, že je dítě počato za doby zdánlivého manželství, avšak v době prohlášení manželství za neexistující ještě není narozeno, počká se s rozhodnutím soudu o určení otcovství až do narození dítěte. Důvod, proč se nepřistupuje k druhé domněnce, je dán i tím, že řízení o určení otcovství je ze zákona spojeno s řízením o péči a výživě dítěte.

2.2.5 Neplatné manželství

Obecně se na prohlášení neplatnosti manželství užití obdobná pravidla jako u rozvodu manželství a není tomu jinak ani u určování a popírání otcovství. Až do třístého dne od prohlášení manželství za neplatné se považuje ex lege za otce dítěte manžel matky. Pokud se tedy za doby manželství narodilo dítě je potřeba ještě před prohlášením manželství za neplatné, aby bylo soudně upraveno, kdo o dítě bude pečovat a případně jaká bude výše výživného. Statusová otázka týkající se otce dítěte zůstává nezměněna a matriční zápis zůstává platný.

I přeměna z první domněnky do druhé, kterou jsem popsala v podkapitole 2.2.2, se může užít při prohlášení manželství za neplatné se stejnými podmínkami jako u rozvodu manželství.

2.3 Popírání otcovství dle první domněnky

Manžel matky jakožto matriční otec má největší možnosti popření otcovství. Jeho objektivní popěrná lhůta čítá až šest let od narození dítěte. To znamená, že až do té doby, co dítě nastoupí do školy, může k němu jeho otec popřít otcovství, aniž by musel žádat soud o prominutí popěrné lhůty. Subjektivní lhůta samozřejmě však není tak dlouhá a běží šest měsíců od té doby, co se manžel matky dozvěděl o skutečnostech, na základě, nichž začal pochybovat, že je otcem. Otec tak může popřít otcovství v subjektivní lhůtě, avšak ne déle, než uplyne lhůta objektivní.

Popěrné lhůty manžela matky dítěte prošly za posledních sedmdesát let velkým vývojem. Ještě v zákoně o právu rodinném byla stanovena pouze jedna popěrná lhůta, která byla kombinací subjektivní a objektivní lhůty, jak ji známe dnes. Ustanovení § 48 odst. 1 zákona o právu rodinném přímo říkalo: „*Manžel*

matky může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozví, že se jeho manželce narodilo dítě, na soudě popřít, že je jeho otcem.“

Tento konstrukt byl přejat i do zákona o rodině. Ústavní soud však v roce 2010 shledal toto ustanovení jako protiústavní a zrušil ho. Problematická nebyla délka lhůty, ale okamžik, od kterého plyne. Ačkoli se zdá být takto určená lhůta jako subjektivní „...od dne, kdy se dozví...“, fakticky se jednalo o lhůtu objektivní, neboť v drtivé většině případů byl den, kdy se otec o narození dítěte dozvěděl, totožný se dne narození dítěte. *„Při takovémto vymezení popěrné lhůty je však zcela popřena relevance okamžiku, kdy se osoba, jejíž otcovství bylo založeno na základě domněnky otcovství manžela matky, dozví relevantní skutečnosti zpochybňující jeho otcovství. Je přitom zřejmé, že teprve od tohoto okamžiku má právní otec dítěte skutečnou možnost posoudit další důsledky takového zjištění pro svůj osobní život, včetně možnosti obrátit se na příslušný orgán veřejné moci s návrhem na popření otcovství ve lhůtě pro podání žaloby na popření otcovství.“*¹⁸ V roce 2012 byl přijat novelizační zákon, který zavádí dvě popěrné lhůty, kdy objektivní lhůta trvá tři roky a subjektivní šest měsíců, přičemž se počítá ode dne, kdy vzniknou důvodné pochybnosti o tom, že otcem.

Až přijetím občanského zákoníku objektivní popěrná lhůta byla prodloužena na šest let. Dle důvodové zprávy bylo záměrem přiblížit se ostatním evropským zemím, především pak být v souladu s judikaturou ESLP.¹⁹

Popírání směřuje proti matce dítěte i dítěti samotnému. V případě, že jeden z nich nežije, tak pouze vůči druhému. Pokud však nežije ani jeden, není popření otcovství možné. Dále může nastat situace, že v průběhu šesti let je otec omezen na svéprávnosti, v důsledku čehož nemůže podat návrh na popření otcovství. Soud pak jmenuje otci opatrovníka pouze pro tento úkon, kterému běží šestiměsíční lhůta od jmenování soudem pro podání návrhu na popření otcovství. Dříve popřít otcovství může, jenž byl omezen na svéprávnosti, mohl jeho opatrovník ve lhůtě 6 měsíců od té doby, co se dozvěděl o narození dítěte. Pokud však věděl o jeho narození dříve, lhůta k popření otcovství započala jeho ustanovením.

¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, č. 244/2010 Sb.

¹⁹ Kupř. Rasmussen proti Dánsku

Popřít otcovství má právo i matka dítěte, nebylo tomu tak však vždy. V jistých dobách nebylo totiž přípustné, aby matka takto veřejně přiznala svou vlastní nevěru a tím porušení manželských povinností. Společenské poměry se změnily a v současné době již matka může svobodně prohlásit, že otcem jejího dítěte není její manžel.

Matce dítěte je poskytnuta šestiměsíční popěrná lhůta, která počíná běžet narozením dítěte. Subjektivní popěrná lhůta matce poskytnuta není z logických důvodů. U manžela matky počíná běžet subjektivní lhůta od okamžiku, kdy se dozvěděl o skutečnostech, které zakládají důvodnou pochybnost o tom, že je otcem dítěte. Jedná se o skutečnosti, které nasvědčují tomu, že v rozhodné době jeho manželka souložila s jiným mužem.²⁰ Matka dítěte tyto informace má k dispozici od početí dítěte, proto jí je poskytnuta pouze objektivní popěrná lhůta.

Zákon připouští, aby popěrná lhůta otce či matky byla soudem prominuta, pokud to vyžadují zájem dítěte a veřejný pořádek. Blíže v kapitole 7. této práce

V předešlé podkapitole jsem popsala určení otcovství u matky znovu provdané. Ovšem i v tomto případě může být otcovství nového manžela popřeno. Pokud se tak úspěšně popře, je za otce ex lege považován předchozí manžel matky. Popěrná lhůta bývalého manžela počíná běžet den poté, co se dozvěděl o popření otcovství pozdějšího manžela matky dítěte. Lhůta nesmí začít běžet dříve, než rozhodnutí o popření otcovství nabylo právní moci, neboť nepravomocné rozhodnutí nevyvolává žádné právní důsledky. Takže ani dřívější manžel ještě nemá právo své otcovství popřít. Mělo by se tedy jednat o den následující po dni, kdy se dřívější manžel dozvěděl o rozhodnutí o popření otcovství, které je již pravomocné. Nutno podotknout, že dřívější manžel není účastníkem řízení o popření otcovství nového manžela, a tak ani soud není povinen mu doručit rozsudek. Ovšem i pro dřívějšího manžela počíná běžet objektivní šestiletá lhůta od narození dítěte.²¹

Během řízení o popření otcovství musí být dokázáno, že právní otec není biologickým otcem dítěte. Tento důkaz lze nejnadhěji provést znaleckým

²⁰ Frintová In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 315

²¹ Tamtéž s. 322

posudkem v oboru genetiky, ale může jít např. i o doložení neplodnosti otce. Důkazní břemeno v tomto řízení musí unést ten, kdo návrh na popření otcovství podal, tedy právní otec nebo matka dítěte.²²

Další zvláštností je tzv. privilegované postavení manžela matky do 160. dne po uzavření manželství. V této době může manžel pouze popřít své otcovství k dítěti, aniž by to musel dokazovat. Důkazní břemeno je v tomto případě na straně, která návrh na popření otcovství odporuje. Zákon stanovuje, že toto „ulehčení dokazování“ neplatí, pokud manžel věděl, že je matka dítěte těhotná při uzavření manželství, anebo pokud s ní v rozhodné době souložil. Toto privilegované postavení by tak dalo použít pouze v případě, že by manželé spolu souložili, až po svatbě, přičemž manželka by již předtím otěhotněla. Je tedy otázkou, jak často se toto ustanovení v současné době užívá.

3. Asistovaní reprodukce

Asistovaná reprodukce neboli tzv. umělé oplodnění je doménou až dnešní pokrokové doby. Řeší se tím problém neplodnosti párů či jednotlivců. K asistované reprodukci může přistoupit neplodný pár jako celek, ale i když je neplodný jen jeden z nich. Tato novodobá metoda umožňuje uspokojit lidem jejich základní lidskou potřebu rozmnožovat se. Dříve bylo jediné řešení pro neplodné páry osvojení cizího dítěte.

Komplikovanější způsob početí potřebuje svou vlastní právní úpravu, kterou mu poskytuje ustanovení § 778 ObčZ. Jedná se taktéž o právní domněnku otcovství, akorát nespadá do soustavy ostatních domněnek v tom smyslu, že pokud se nemůže uplatnit první, uplatní se druhá a pokud se nemůže uplatnit druhá domněnka uplatní se třetí. K této domněnce se přistoupí pokaždé, pokud dítě je zplozeno umělým oplodněním a matka není provdaná.

Problematiku určování otcovství při užití metod asistované reprodukce upravoval již ZoR od novelizace z roku 1982 avšak jen v případě manželských párů. Byla tedy jen upravena nemožnost manžela popřít své otcovství v určité

²² Frintová In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 318.

době po provedení asistované reprodukce. Až zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, zavedl do ZoR úpravu určování otcovství v důsledku asistované reprodukce u neprovdané ženy. V té době však byl postup určování otcovství ještě komplikovanější, viz v další podkapitole.

3.1 Určování otcovství u asistované reprodukce

Umělé oplodnění se liší od ostatních domněnek především tím, že nepředpokládá soulož mezi matkou a otcem dítěte. Určení otcovství při asistované reprodukci je tak spojeno s jinou skutečností, a to se souhlasem s umělým oplodněním. Ovšem i tato domněnka je vyvratitelná. Když chce pár podstoupit umělé oplodnění, musí poté, co mu jsou poskytnuty veškeré potřebné informace, dát souhlas s provedením asistované reprodukce v souladu s § 8 odst. 2 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách. Udělení tohoto souhlasu má mimo jiné přímý dopad na určení otcovství, neboť za otce je určen právě ten muž, který tento souhlas udělil, a není potřeba dalších projevů vůle. Tento po formální stránce jednoduchý postup byl zaveden až do ObčZ. Dle zákona o rodině muselo být otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů anebo v řízení před soudem.

Metody asistované reprodukce jsou jen dostupné pro pár opačného pohlaví. Není možné, aby umělé oplodnění podstoupila osamělá žena anebo stejnopohlavní pár. Nad to i partneři mohou přistoupit k těmto metodám jen ze dvou důvodů. Prvním je neplodnost, kdy nezaleží, kdo z páru je sterilní. Druhým důvodem je prokazatelné riziko přenosu geneticky podmíněných nemocí a vad spojené s potřebou časného genetického vyšetření embrya.

Asistovaná reprodukce může probíhat několika způsoby. Do těla ženy jsou zavedeny buď mužské pohlavní buňky, anebo přímo oplodněné vajíčko neboli lidské embryo. Spermie mohou pocházet přímo od muže, který dal k umělému oplodnění souhlas, avšak mohou pocházet i od anonymního dárce. Ačkoli pak biologický vztah je jiný, právní vztah zůstává stejný, což je důležité poté v otázce popírání otcovství.

K umělému oplodnění se může uchýlit jak manželský, tak nesezdaný pár. V případě, že se dítě narodilo ženě již provdané, postupuje se dle první domněnky

otcovství a nezáleží na tom, jak dítě bylo počato. Způsob početí dítěte je relevantní pouze při popření otcovství, kdy není možné k dítěti počatému za použití metod asistované reprodukce popřít otcovství pouze pro to, že manžel matky není biologickým otcem dítěte. Ovšem i když je žena vdaná je třeba výše popsaného souhlasu s umělým oplodněním od manželky i manžela.

Požadavek souhlasu muže k umělému oplodnění byl zpochybnován u ESLP v případě Evans proti Velké Británii. Slečně Evans z důvodu jejího onemocnění musely být odebrány vaječníky, proto si předtím nechala se svým tehdejším partnerem zmrazit embrya. Než slečna Evans mohla kvůli zdravotním problémům embrya využít, vztah se jí rozpadl a její bývalý partner odvolal svůj souhlas s užitím embryí. S ohledem na to, že slečna Evans zničením embryí by ztratila možnost mít vlastní děti, obrátila se na ESLP a požadovala ochranu života již existujících embryí a ochranu jejího soukromého života. Soud však neshledal požadavek souhlasu muže k provedení umělému oplodnění v rozporu s uvedenými lidskými právy.

3.2 Popření otcovství u asistované reprodukce

Popírání otcovství u umělého oplodnění je stejné jak u provdané matky, tak u matky svobodné. Obecně nelze popřít otcovství, pokud se dítě narodí mezi 160. a 300. dnem po provedení zákroku asistované reprodukce. Rozhodně jako základ pro popření nemůže být použita argumentace, že matriční otec není biologickým otcem, neboť zárodeční buňky mohly být použity od anonymního dárce. V tomto případě zákonodárce upřednostnil právo rodičů mít děti i při nemožnosti počít přirozenou cestou před právem dítěte znát svůj původ. Avšak zákon umožňuje i v případě umělého oplodnění otcovství popřít, a to za předpokladu, že se dokáže, že dítě bylo počato jiným způsobem.

K metodám asistované reprodukce se sice přistupuje v případě, že pár je neplodný, avšak indispozice může být pouze na straně muže. V takovém případě může žena bez problémů otěhotnět přirozenou cestou s jiným mužem. Pokud muž pojme podezření, že se tak stalo, zákon mu umožňuje se bránit. Při soudním řízení by musel dokázat, že otcem dítěte je jiný muž, se kterým žena souložila v rozhodné době. Až důkaz o tom, že matka otěhotněla jinak než z umělého

oplození, zakládá závěr, že manžel matky, příp. jiný muž, který dal k asistované reprodukci souhlas není otcem dítěte.

S ohledem na to, že již zmiňovaný zákon o specifických zdravotních službách ukládá povinnost udělit souhlas před každým provedením umělého oplodnění, mělo by být vyloučeno, že na základě umělého oplodnění nebude nikdo, kdo by mohl být označen za otce dítěte. Ovšem i zde mohou nastat situace, kdy podpis nebude, kupř. z důvodů pochybení zdravotnického personálu. A na tomto místě musíme vyložit pojem „*otěhotněla-li matka dítěte jinak*“. V tomto kontextu znamená „*jinak*“ i skutečnost, že k umělému oplodnění nebyl dán žádný souhlas partnera ženy, neboť nebyla naplněna ustanovení o určení (§ 778) a popření (§ 787) občanského zákoníku. Popírat otcovství může tak i manžel matky, který neudělil souhlas k umělému oplodnění.²³

Tento závěr potvrzuje i rozhodnutí Okresního soudu v Šumperku ze dne 22. 10. 1987, sp. zn. 11 C 121/84, kdy žena podstupovala metody asistované reprodukce na základě souhlasu bývalého manžela, který byl však udělen ještě za trvání manželství. V dnešní době by měl být dán souhlas znovu před každým dalším umělým oplodněním, avšak tento případ jasně reflektuje situaci, kdy není jednáno podle zákona a učiní se umělé oplodnění i přes absenci souhlasu manžela. V případě v Šumperku soud žalobě o popření otcovství vyhověl a manžel matky dosáhl tak úspěšného popření jeho otcovství k dítěti počatému umělým oplodněním. Popřít otcovství však lze jen, pokud bylo užito při asistované reprodukci spermií anonymního dárce. Kdyby totiž byly použity spermie manžela, nebylo by možné dokázat, že dítě nepochází od něho.

Složitější by byla tato situace u nesezdaného páru, neboť by neexistovala domněnka, na základě níž by partnerovi matky náleželo otcovství. Jediným možným řešením by bylo souhlasné prohlášení rodičů, se kterým by však musela souhlasit jak matka dítěte, tak její druh.²⁴

Problematickými jsou lhůty k popření otcovství u umělého oplodnění. Zatímco JUDr. Frintová jednoduše shrnuje, že lhůty pro popírání otcovství jsou

²³ Frintová In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 321

²⁴ Tamtéž

totožné s lhůtami u popření otcovství dle první či druhé domněnky v závislosti na tom, zda je žena vdaná či nikoli,²⁵ JUDr. Šínová považuje tuto analogii za nepřijatelnou. Dle jejího názoru může muž, který dal souhlas k umělému oplodnění a domnívá se, že dítě bylo počato jiným způsobem, podat návrh na popření otcovství v jakékoli lhůtě.²⁶

Přikláním se spíše k názoru JUDr. Frintové, neboť popřít otcovství bez jakékoli lhůty mi přijde neadekvátní. Důraz na časové omezení práva na popření otcovství jsem kladla již v první kapitole této práce. Navíc by aplikací neurčené lhůty byly znevýhodněny manželské páry, které podstoupili metody asistované reprodukce, před nesezdanými páry, které podstoupili stejnou proceduru. Byli by tak na tom škodní ti, kteří svůj svazek zlegalizovali.

4. Druhá domněnka

Na rozdíl od první domněnky je u druhé domněnky potřeba zvláštního jednání, aby otcovství bylo určeno. V pořadí třetí domněnka otcovství, v praxi však označována za druhou domněnku, se uplatní v případě, že matka dítěte není provdaná ani nepodstoupila umělé oplodnění. Jedná se o souhlasné prohlášení rodičů. Takto lze určit i otcovství k dítěti, jehož matka je provdaná za předpokladu, že otcovství manžela matky bylo úspěšně popřeno. Souhlasné prohlášení rodičů je projev svobodné vůle, kterým by mělo být dosaženo souladu skutečného (biologického) stavu se stavem právním. Obvykle se tak děje u nesezdaného páru, který spolu žije tzv. „na hromádce“. Soužití rodičů však není podmínkou.

4.1 Určování otcovství dle druhé domněnky

Určení otcovství souhlasným prohlášením je založeno na svobodné vůli rodičů dítěte. Je zapotřebí, aby se shodli, že dotyčný muž je otcem dítěte. Takto určit otcovství jde jak k narozenému dítěti, tak i k ještě nenarozenému tzv. nasciturovi. Pokud je dítě již dostatečně schopné určování otcovství porozumět, měl by mu být dán prostor se k situaci vyjádřit. K určení otcovství touto formou

²⁵ Frintová In ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 321

²⁶ Šínová In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016. s. 963

totiž není dána žádná lhůta. Otcovství prostřednictvím souhlasného prohlášení rodičů lze určit i k dítěti již zletilém. Souhlasné prohlášení je možné pouze u dítěte, které nemá právního otce (pokud tedy nejde o konverzi první domněnky v druhou, popsanou výše).

Souhlasné prohlášení rodičů není dvoustranná smlouva, nýbrž dvě samostatná právní jednání. Nejedná se totiž o smlouvu, kdy by jednání jedné strany mělo povahu oferty a jednání druhé strany povahu akceptace. Obě jednání jsou samostatná a vyjadřují svobodnou vůli obou zúčastněných. Oba projevy vůle musí být shodné, tedy oba rodiče musí označit za otce dítěte muže, který s matkou toto prohlášení činí. Souhlasné prohlášení musí být činěno vždy osobně, nikde však není psáno, že by musela obě prohlášení být učiněno v jeden okamžik.

V rámci určování otcovství dle druhé domněnky se nijak nezjišťuje, zda muž, který prohlášení činí je biologickým otcem dítěte. Předpokládá se, že tento muž biologickým dítětem je, anebo si to myslí. Kdyby bylo zcela zřejmé, že tento muž otcem dítěte není a prohlášením sleduje jiný cíl než s matkou dítě vychovávat, jednalo by se o zneužití práva. Blíže se k této problematice vyjadřuji v podkapitole 4.3 této práce.

Prohlášení je činěno před soudem či před matričním úřadem. Místně je příslušný obecný soud dítěte²⁷, u matričního úřadu místní příslušnost není rozhodující, neboť prohlášení lze učinit před jakýmkoli matričním řadem.²⁸ Souhlasné prohlášení může učinit i nezletilý, avšak pouze před soudem. Toto omezení je především pro to, že nezletilý rodič je sám pod právní ochranou a je zapotřebí zamezit nerozvážnému jednání. Prohlášení, že je muž otcem dítěte má statusové následky, které s sebou nesou i řadu povinností, jichž se poté nelze snadno vzdát. K tomuto prohlášení nezletilého není potřeba souhlasu právního zástupce. Ovšem je potřeba podotknout, že soud posoudí podle okolností, zda člověk, který není plně svéprávný (nejen nezletilý) je schopen jednat sám za sebe nebo za něj bude jednat opatrovník. Tudíž i zletilý jedinec omezený na svéprávnosti může učinit souhlasné prohlášení také pouze před soudem.

²⁷ § 415 odst. 1 ZŘS

²⁸ DAUBNEROVÁ, A. Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku. [Systém ASPI]. Linde Praha [cit. 2021-11-1]. ASPI_ID MN16280CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Souhlasné prohlášení není možné, pokud matka není schopna pro svou duševní poruchu prohlášení učinit anebo pokud by prohlášení bylo spojeno s těžko překonatelnou překážkou. V takovém případě se otec musí obrátit na soud a určit své otcovství pomocí třetí domněnky.

S ohledem na to, že souhlasné prohlášení rodičů je zvláštní projev vůle, uplatňují se na něj i ustanovení o neplatnosti právního jednání. Občanský zákoník nám však říká, že neplatnosti se u tohoto specifického typu jednání lze dovolat pouze po dobu, kdy běží lhůty k popření otcovství. Důvodem neplatnosti určení otcovství touto cestou nemůže být skutečnost, že matriční otec, který spolu s matkou dítěte prohlášení uskutečnil, není biologickým otcem dítěte.²⁹ Úprava neplatnosti souhlasného prohlášení v českém právu je však nešťastná. Není zde jasně dáno, zda se jedná o neplatnost absolutní či relativní anebo v jakém typu řízení má být tato otázka řešena. Má se zahájit řízení sporné jen pro tuto věc anebo má být řešeno v rámci popírání otcovství? S ohledem na to, že určení neplatnosti souhlasného prohlášení může mít neblahé důsledky pro dítě, je dle mého názoru zapotřebí klást důraz na právní jistotu všech zúčastněných, a proto se přikláním k prohlášení JUDr. Šínové, že „*Jediný možný výklad, který přinese právní jistotu do souhlasného prohlášení otcovství, vychází z posouzení aplikovatelnosti každého dílčího obecného ustanovení samostatně.*“³⁰

Prof. Králíčková dále dovozuje, že pokud by bylo souhlasné prohlášení učiněno postupně více muži k jednomu dítěti, bylo by vhodné v zájmu dítěte, aby do matriky nebyla zapsán žádný otec. Poté by se mělo přistoupit k třetí domněnce, tedy aby otcovství určil soud.³¹

4.2 Popření otcovství dle druhé domněnky

Popření otcovství v případě, kdy bylo otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů se řídí ustanovením § 790 ObčZ. Toto ustanovení dopadá i na

²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.1.2013, sp. zn. 30 Cdo 3242/2012

³⁰ ŠÍNOVÁ Renata, K neplatnosti určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů, Soukromé právo 9/2016

³¹ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. 550

případ, kdy v době rozvodového řízení či po rozvodu se přihlásí k dítěti muž odlišný od manžela matky způsobem popsáním v předešlé kapitole.

Právo popřít otcovství náleží jak matce, tak matričnímu otci dítěte. Popření je možné pouze za předpokladu, že je vyloučeno, že je dotyčný muž otcem dítěte. Zkoumá se tedy biologická vazba mezi otcem a dítětem.

Lhůta je u této domněnky pro oba rodiče stejná, a to šest měsíců od určení otcovství. Pokud však bylo otcovství určeno ještě před narozením dítěte, lhůta neskončí dříve než šest měsíců po narození dítěte. Rodičům, kteří učinili souhlasné prohlášení zákon tedy poskytuje pouze několikaměsíční objektivní lhůtu.

S ohledem na to, že souhlasné prohlášení rodičů nemusí být dáno ve stejný okamžik, jsou různé názory, kdy je stanoven počátek této lhůty. JUDr. Šínová určuje počátek běhu lhůty na den, kdy se prohlášení matrikových rodičů střetnou.³² Naproti tomu prof. Králíčková dovozuje počátek běhu lhůt odlišně pro každého rodiče, a to tak, že každému rodiči běží lhůta ode dne, kdy sám prohlášení učinil.³³ Já osobně se přikláním k názoru JUDr. Šínové, neboť je nelogické, aby lhůta začala běžet již v době, kdy souhlasné prohlášení rodičů ještě nevyvolávalo účinky. Domněnku otcovství totiž zakládá až souhlasné prohlášení, které má veškeré potřebné náležitosti. To znamená, že musí být dostatečně určité, učiněné před soudem či matričním úřadem a stvrzené totožným prohlášením druhého rodič.³⁴

Stejně jako u první domněnky i u druhé domněnky je možné, aby soud prominul zmeškání popěrné lhůty, vyžaduje-li to zájem dítěte a veřejný pořádek.

4.3 Řízení bez návrhu

Řízení o popírání otcovství se zpravidla zahajuje na návrh oprávněné osoby. Občanský zákoník připouští i možnost zahájit řízení bez návrhu. Jedná se o případy, kdy by mohlo dojít k narušení osobních práv dítěte. Se zahájením

³² Šínová In MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016. s. 973

³³ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 550

³⁴ Rozhodnutí Nejvyšší soud ČR ze dne 27.02.1969 sp. zn. 1 Cz 80/69

takového řízení je častokrát spojeno i pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti.

Dříve měl aktivní legitimaci k řízení o popření otcovství Nejvyšší státní zástupce, který mohl popřít řízení po uplynutí popěrných lhůt anebo i předtím, pokud to vyžadoval zřejmý zájem dítěte a bylo-li to v souladu s ustanovením zaručující základní lidská práva, a to pouze u otcovství, které bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů. Občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014 však aktivní legitimaci Nejvyššímu státnímu zástupci odebral, a tak bylo nutné stanovit, kdo může zahájit v takovém případě řízení o popření otcovství. Občanský zákoník svěřil tuto pravomoc samotnému soudu, avšak nezávazný podnět může podat kdokoli.

Tento postup je možný pouze u otců, jejichž paternita byla určena pomocí druhé domněnky, tedy souhlasným prohlášením rodičů. S ohledem na to, že na tento typ řízení nemá aktivní legitimaci žádný z účastníků, neběží zde ani žádné popěrné lhůty. Může být tedy zahájeno i poté, co matce i matričnímu otci uplynuly lhůty k popření otcovství.

Přímo § 793 ObčZ, který předmětné řízení upravuje, hovoří o tom, že soud může řízení zahájit „*vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva*“. Podmínkou pro rozhodnutí je, aby matriční otec objektivně nemohl být otcem dítětem. Nutno podotknout, že samotná skutečnost, že matriční otec není biologickým otcem dítětem není důvodem k zahájení řízení. Přihlášení se muže k dítěti, kde chybí biologická vazba, nelze bez dalšího považovat za obcházení práva.³⁵

Ustanovení umožňující výše uvedený postup mají za cíl především řešit nepřívětivou situaci, která by dítěti hrozila. Práva dítěte, která zde budou chráněna, mohou být často v rozporu s právy rodičů, avšak musí mít před nimi přednost.

Jedná se například o obcházení složité procedury mezinárodní adopce. Muž s matkou dítěte prohlásí, že je otcem dítěte a následně manželka tohoto muže

³⁵ Usnesení Nejvyššího soud České republiky ze dne 29. 1. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3242/2012

si dítě jednoduše adoptuje. Dalším důvodem může být zamezení budování vztahu s biologickým otcem, a to kupř. kvůli pomstě matky.

S ohledem na to, že putativní otec není aktivně legitimován k podání návrhu na popření otcovství, je podání podnětu k tomuto řízení prakticky jediná možnost domnělého otce domoci se svých práv. Je to i pojistka, aby matka dítěte nemohla biologického otce úmyslně vyřadit ze života dítěte.

V některé literatuře se uvádí, že důvodem k obcházení zákona pomocí druhé domněnky je i získání státního občanství a s ním spojených výhod. Tuto problematiku však již řeší zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství ve svém ustanovení § 7 odst. 2.: *„Dítě, jehož matka není státní občankou České republiky, státu Evropské unie ani nemá trvalý pobyt na území České republiky, ani není bezdomovkyní, nabývá státní občanství České republiky dnem, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství státního občana České republiky, pokud rodiče prokázali otcovství matričnímu úřadu genetickou zkouškou formou znaleckého posudku podle zákona o znalcích a tlumočnících.“*

Občanský zákoník uvádí, jak již bylo výše řečeno, že soud zpravidla současně pozastaví výkon rodičovské odpovědnosti. Lze tedy dovozovat, že se bez zbytečného odkladu po zahájení řízení rozhodne soud rozsudkem o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti v rámci jednání. Pozastavení výkonu neznamená, že rodič automaticky přijde o rodičovskou odpovědnost, ale zatím nebude moci ji vykonávat. Prakticky to znamená, že dítě nemůže zastupovat či se s ním např. stýkat. Vyživovací povinnost mu však stále náleží.

Soud takto nemusí pozastavit výkon rodičovské odpovědnosti oběma rodičům, neboť se musí ke každému případu přistupovat individuálně. Např. pokud matka dítěte k souhlasnému prohlášení rodičů přistoupila, když byla v tíživé osobní situaci, není pozastavení jejího výkonu rodičovské odpovědnosti vždy nezbytné. Musí se jednání obou rodičů posuzovat zvlášť.³⁶

³⁶ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 557

5. Třetí domněnka otcovství

Poslední domněnka otcovství se realizuje pomocí soudního řízení. K této domněnce lze přistoupit pouze v případě, kdy nelze určit otcovství pomocí ani jedné z výše uvedených domněnek. Dítě, matka nebo i muž, který tvrdí, že je otcem dítěte mohou podat návrh k soudu, aby otcovství určil. Podání návrhu na určení otcovství soudem je jediným nástrojem, jak se může dítě aktivně podílet na řešení otázky paternity. Na podání návrhu na určení otcovství nejsou dány žádné lhůty, je tedy možné takto určit otcovství k dítěti v jakémkoli jeho věku.

Při určování otcovství touto formou se užívá domněnky otcovství muže, který s matkou dítěte souložil v rozhodné době.³⁷ Upravuje jí ustanovení § 783 odst. 2 ObčZ, který zní: „*Má se za to, že otcem je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti.*“ Soulož je předpokladem pro určení otcovství soudem, avšak jedná se o domněnku vyvratitelnou, a tak může být během soudního řízení vyvrácena. Strany předkládají důkazy, z nichž nejčastější je znalecký posudek o rozboru DNA posuzovaných osob, který poměrně spolehlivě prokáže, zda muž, který je účastníkem tohoto řízení je otcem dotyčného dítěte či nikoli. Není to však jediný způsob dokazování.

Při určování otcovství soudem je důležité, aby byly zjištěny veškeré rozhodné skutečnosti a bylo provedeno náležité dokazování. Není možné ve věci určení otcovství vydat rozsudek pro uznání. Může však nastat situace, kdy v řízení zahájeném dle § 783 ObčZ učiní rodiče do protokolu souhlasné prohlášení se všemi jeho náležitostmi. Otcovství je tak určení dle druhé nikoli třetí domněnky a soud řízení o určení otcovství zastaví. Tento postup je významný i z hlediska případného popírání otcovství.³⁸

S ohledem na dokazování a povinnost soudu zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí zakládá takto určení otcovství překážku rei iudicatae. Znamená to, že pokud soud určil otcovství, nelze jej již následně popřít. A to je důvod, proč v této práci není třetí domněnce věnováno více prostoru.

³⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 82

³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.02.1969 sp. zn. 1 Cz 80/69

Pokládám však za patřičné upozornit na fakt, že zákon myslí na vědecký pokrok, neboť umožňuje obnovu řízení i po více jak 3 letech. Obnovit řízení je možné, pokud soud určil otcovství přede dnem 31. 12. 1995 a jsou tu nové důkazy, které souvisí s novými vědeckými metodami, které v původním řízení nebylo možné použít.³⁹

6. Procesní stránka popírání otcovství

Z hlediska procesně právního je řízení o popření otcovství ve své podstatě řízením nesporným ovládané vyšetřovací zásadou. Je upraveno v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních v ustanoveních § 417 a následující. Subsidiárně se použije úprava v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Věcně je příslušný okresní soud a místně je příslušný obecný soud dítěte. V souladu s § 4 odst. 2 ZŘS je takovým soudem okresní soud, v jehož obvodu má dítě své bydliště. Pokud není možné určit obecný soud dítěte, je místně příslušný obecný soud matky.

6.1 Účastníci a oprávněné osoby

Účastníky řízení jsou matka dítěte, dítě a muž, jehož otcovství má být popřeno. Domnělý otec tak nemá v tomto řízení žádné postavení. Řízení lze zahájit i v případě, že je jeden z účastníků po smrti. Pokud zemřel jeden z účastníků, řízení se vede jen se dvěma účastníky. Takto jsou řešeny situace, kdy je účastník již v době zahájení řízení po smrti anebo zemřel účastník, který nebyl návrhovatelem. Na případy, kdy zemře návrhovatel v průběhu řízení, se užije pravidlo v ustanovení § 421 odst. 1 ZŘS. V případě, že umře návrhovatel, soud určí lhůtu, ve které se může druhý oprávněný vyjádřit, zda chce v řízení pokračovat. V případě úmrtí otce je potřeba souhlasu matky a obráceně. Za předpokladu, že v dané lhůtě nebude dán souhlas s dalším pokračováním, řízení se zastaví.

³⁹ § 425a zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Dítěti se v tomto řízení stanoví kolizní opatrovník, kterým je zpravidla jmenován orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁴⁰

Tento typ řízení je zahajován zpravidla na návrh oprávněné osoby. Výjimkou je popření otcovství bez návrhu, které jsem popsala v podkapitole 4.3. Návrh je možné učinit písemně anebo ústně do protokolu.⁴¹ Oprávněnými osobami jsou výlučně matka dítěte a právní otec. Dítěti aktivní legitimaci k podání návrhu na popření otcovství zákon nepřiznává. Ačkoli již při tvorbě občanského zákoníku bylo avizováno, že bude obsahovat i úpravu popěrného práva dítěte jako je tomu i v jiných evropských zemích. Nakonec se tak nestalo.⁴²

Zákon řeší i situaci, kdy muž bude omezen na svéprávnosti v době, kdy mu ještě běží objektivní lhůta pro popření otcovství. Jak jsem již výše uvedla, pokud je svéprávnost omezena natolik, že muž sám nemůže popřít své otcovství, soud mu jmenuje opatrovníka. Jmenovanému opatrovníkovi je poskytnuta lhůta 6 měsíců od jmenování soudem pro podání návrhu na popření otcovství. Rozhodujícím pro užití tohoto institutu je rozsudek o omezení svéprávnosti.⁴³

6.2 Prominutí zmeškání popěrných lhůt

Dle ustanovení § 425 ZŘS, pokud byl návrh na popření podán po uplynutí popěrné lhůty, může soud zmeškání lhůty prominout. Návrh na prominutí zmeškání lhůty může být dán spolu s návrhem na popření otcovství anebo pozdějším podáním. Není ani vyloučeno, aby soud rozhodl o prominutí zmeškání popěrné lhůty i bez samostatného návrhu.⁴⁴

Navrhovatel by však měl uvést důvody, proč si myslí, že by lhůta měla být prominuta. Soud v souladu s ustanovením § 5 OSŘ poučí navrhovatele o případných procesních následcích, pokud ani dodatečně návrh nedoplní. Soud má 4 měsíce na to, aby rozhodl, zda zmeškání popěrné lhůty promíjí či nikoli. K tomuto rozhodnutí je nařízení jednání fakultativní. Bude nařízeno např.

⁴⁰ Šínová In MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016. s. 957

⁴¹ § 14 ZŘS

⁴² Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 538

⁴³ Tamtéž s. 541

⁴⁴ Usnesení Nejvyšší soud České republiky ze dne 30.03.2021 sp. zn. 24 Cdo 3536/2020.

v situaci, kdy navrhovatel uvede okolnosti, které by mohly být důvodem k prominutí lhůty, avšak není postaveno na jisto, zda se skutečně staly. Naopak pokud ani přes výzvu navrhovatel neuvede žádné skutečnosti svědčící pro prominutí lhůt, není třeba jednání ani nařizovat.⁴⁵

Soud o prominutí zmeškání popěrné lhůty bude rozhodovat jako o předběžné otázce, nikoli ve věci samé. Jeho rozhodnutí má povahu usnesení, proti kterému je možné podat odvolání. Pokud rozhodne, že zmeškání lhůty promíjí bude pokračovat tak, jako by byl návrh podán ve lhůtě.⁴⁶ Blíže se k prominutí zmeškání lhůty vyjadřuji v 7. kapitole této práce.

6.3 Řízení zahájené ex offo

Ustanovení § 419 ZŘS upravuje řízení o popření otcovství zahájené soudem. K zahájení řízení ex offo zákon o zvláštních řízeních soudních uvádí stejné důvody jako občanský zákoník, tedy vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva. Řízení soud zahájí usnesením.

K řízení ex offo může dát podnět jakákoli osoba, avšak je na rozhodnutí soudu, zda řízení zahájí či nikoli. Soud může řízení zahájit bez ohledu na běhy popěrných lhůt. Musí však poté při svém rozhodování dodržovat vyhledávací zásadu a jeho rozhodnutí nesmí být svévolné.

V dalších aspektech se vede věc stejným způsobem jako je tomu u popření otcovství na návrh, včetně místní a věcné příslušnosti soudu.⁴⁷

Stejně jako prominutí zmeškání popěrných lhůt je i řízení zahájené bez návrhu zavedeno až občanským zákoníkem účinným od roku 2014. V zákoně o rodině byla dána pravomoc zahájit řízení o popírání Nejvyššímu státnímu zástupci, pokud to vyžadoval zřejmý zájem dítěte a bylo-li to v souladu

⁴⁵ SVOBODA Karel, Popření otcovství – K možnostem popřít otcovství po uplynutí zákonných lhůt, *Rekodifikace & praxe* 4/2014

⁴⁶ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 555

⁴⁷ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 557

s ustanoveními zaručující základní lidská práva.⁴⁸ Stejně tak měl Nejvyšší státní zástupce pravomoc zahájit řízení o popírání otcovství v době, kdy již uplynuly popěrné lhůty oběma rodičům. Zákonodárce se rozhodl upustit od ingerence nejvyššího státního zástupce do statusových věcí, a tak oba výše uvedené postupy jsou nyní v pravomoci civilního soudu.

6.4 Dokazování

Nařízení jednání je u řízení o popření otcovství obligatorní. Naproti tomu přípravné jednání je v souladu s § 17 ZŘS u řízení vyloučené. Celé řízení je ovládáno zásadou vyšetřovací, a tak je především na soudu, aby zjistil skutečný stav věci. Účastníci mají právo předkládat důkazní prostředky pro podporu jejich tvrzení. Ani ustanovení § 786 odst. 2 ObčZ, které říká, že pokud se dítě narodí před 160. dnem od uzavření manželství, postačí pouhé popření otcovství manžela matky, nezbavuje soud povinnosti prověřit skutečné poměry mezi dítětem a manželem matky. Soud je povinen provádět všechny důkazy, které mohou svědčit o vyloučení otcovství účastníka.

Jako důkaz určitě nepostačuje, že matka dítěte souložila v rozhodné době i s jiným mužem. V dnešní době máme již vědecké metody, které dokážou prokázat biologický vazbu dítěte na otce s takřka 100% pravdivostí. Z tohoto důvodu bude nejčastějším důkazním prostředkem znalecký posudek z oboru genetiky. Může však nastat i situace, kdy bude znalecký posudek nadbytečný. Pokud např. manželé jasně prokážou, že spolu v rozhodné době již nežili a že kupř. matka žije v zahraničí s jiným mužem.⁴⁹

Soud může uložit otci a dítěti povinnost podrobit se znaleckému zkoumání, avšak *„je nezbytné, aby soud ještě před uložením povinnosti podrobit se odběru genetického materiálu umožnil účastníkům vyjádřit se k návrhu o popření otcovství a aby v příslušném usnesení vysvětlil důvody, pro které se domnívá, že tato povinnost je nezbytná pro rozhodnutí ve věci samé (přesněji řečeno, že nedojde k zamítnutí žaloby z jiného důvodu než toho, že na základě*

⁴⁸ § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině

⁴⁹ Šínová In MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, s. 959

*dokazování bylo zjištěno biologické otcovství domnělého otce). Toto rozhodnutí musí být náležitě odůvodněno.*⁵⁰

Pokud se pomocí znaleckého posudku vyloučí otcovství muže, který s matkou souložil mezi 300. a 180. dnem před narozením dítěte soud zpravidla dá znalecký posudek přezkoumat jiným znalcem, vědeckým ústavem nebo jinou institucí. Jedná se o tzv. vrchní dobrozdání v souladu s § 127 odst. 2 OSŘ. Odborný závěr znalce o vyloučení otcovství se buď přezkoumá, anebo se celý test DNA provede znovu. Druhý postup nastane především v situaci, kdy není možné vyloučit, že nedošlo k záměně osob při odběru vzorků biologického materiálu, příp. k výměně vzorků při provádění izolace DNA. Tento postup je v nejlepším zájmu účastníků, neboť je tu snaha o to, aby byla analýza DNA spolehlivá a rozhodnutí přesvědčivé.⁵¹

V souladu s ustanovením § 127 odst. 4 OSŘ povinnost podrobit se odběru biologického materiálu může být uložena nejen účastníkům řízení, ale i jiné osobě. Kupříkladu u popření otcovství v případě umělého oplodnění bude tato možnost vítána, aby bylo možné dokázat, že žena otěhotněla jinou cestou. Pokud se ten, komu byla uložena povinnost dostavit se ke znalci, bez omluvy nedostaví, může jej nechat soudce v souladu s § 52 OSŘ předvést. Dalším možným vynucením výše uvedené povinnosti je uložení pořádkové pokuty do výše 50 000,- Kč.

6.5 Rozhodnutí

Rozhodnutí o popření má vždy formu rozsudku. Soud může buď návrh zamítnout, pokud dospěje k tomu, že návrh na popření otcovství není důvodný, anebo pokud dospěje k opačnému závěru, určit, že dotyčný muž není otcem daného dítěte. Není možné věc ukončit soudní smírem podle § 99 OSŘ, ani rozsudkem pro zmeškání či pro uznání (§ 25 odst. 2 ZŘS). Rozsudek je vždy

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 09.12.2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22.06.2011 sp. zn. 21 Cdo 693/2010

vyhlašován veřejně. Výjimkou je případ, kdy soud zamítá návrh z důvodu opožděnosti nebo neshledá-li důvody pro prominutí zmeškání popěrné lhůty.⁵²

S ohledem na to, že popřením otcovství se rozhoduje o statusové věci fyzické osoby, má rozsudek o popření otcovství v souladu s § 27 ZŘS účinky erga omnes. A v případě, že takové rozhodnutí nabude právní moci, zakládá pro dané účastníky překážku rei iudicatae.

6.6 Náklady řízení

Řízení o popření otcovství je možné zpravidla zahájit jen na návrh, a proto se úprava náhrady nákladů řízení řídí v souladu s ustanovením § 142 OSŘ zásadou úspěchu ve věci. Pokud se muži podaří úspěšně popřít své otcovství má nárok na náhradu účelně vynaložených nákladů v řízení. Toto pravidlo platí i naopak. Pokud zde však budou důvody hodné zvláštního zřetele, soud může užít moderačního práva a podle § 150 OSŘ náhradu nákladů nemusí zcela či zčásti přiznat.⁵³

Pokud bylo řízení zahájeno bez návrhu dle ustanovení § 419 ZŘS, náhrada nákladů řízení se řídí § 23 ZŘS. Ten říká, že pokud lze řízení zahájit i bez návrhu nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení podle výsledku řízení. Pokud to odůvodňují okolnosti případu, je možné i v této věci přiznat náhradu nákladů řízení.

6.7 Opravné prostředky

Proti rozsudku ve věci popření otcovství jsou přípustné řádné i mimořádné opravné prostředky. Z řádných opravných prostředků, které jsou možné podat proti nepravomocnému rozsudku, je účastníkům umožněno podat odvolání v běžné lhůtě 15 dnů od doručení písemného rozsudku. Uplatňuje se zde princip úplné apelace.

⁵² JIRSA, J. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-12]. ASPI_ID KO292_p12013CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁵³ Šínová In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016. s. 957

U mimořádných opravných prostředků, které směřují proti pravomocnému rozhodnutí je možností více. Za určitých podmínek lze podat dovolání, žalobu na obnovu řízení nebo žalobu pro zmatečnost. Obecně je dovolání jakožto mimořádný opravný prostředek ve věcech rodinných zakázáno, avšak ustanovení § 30 ZŘS řízení o popření otcovství výslovně stanovuje jako výjimku. Tedy i dovolání v řízení o popření otcovství přípustné, avšak jen za stanovených podmínek v § 201 a následující OSŘ. Stejně jako odvolání ani dovolání nesmí směřovat jen proti důvodům rozhodnutí.

Obnovit řízení je obecně možné do 3 let od právní moci rozsudku, pokud vyvstaly nové skutečnosti, které mohou zapříčinit odlišný výsledek řízení. Obnova řízení probíhá ve dvou fázích, kdy nejprve soud, který rozhodoval v prvním stupni rozhodne o tom, zda obnovu přípouští či nikoli a pak v případě, že obnova řízení byla povolena rozhoduje znovu soud prvního stupně jako v klasickém soudním řízení.

Nové metody pro ověřování biologického otcovství však s sebou přinesly požadavek na obnovu řízení i po více letech, a tak byl novelizačním zákonem č. 296/2017 Sb. zaveden § 425a ZŘS. I po více jak 3 letech, je možné obnovit řízení o popření otcovství, pokud otcovství bylo určeno přede dnem 31. prosince 1995 a současně jsou tu nové důkazy, které souvisí s novými vědeckými metodami.

Přijetím tohoto ustanovení zákonodárce reagoval na judikaturu ESLP, a to konkrétně na stížnost ve věci Paulík proti Slovensku. Jednalo se o případ, kdy se po 34 letech, pan Paulík dozvěděl, že není otcem své dcery. Popřít otcovství si přála matka, otec i v té době již dospělé dítě. Právní řád to však neumožňoval. ESLP uvedl, že daná situace není ku prospěchu žádné ze zúčastněných osob a právní řád by měl umožnit změnu takto nastavených poměrů.

Datum stanovený v zákoně se odvíjí od období, kdy se plošně začaly v soudní praxi užívat testy DNA, tedy v roce 1992. Bylo však nutné poskytnout dostatečnou časovou rezervu, a proto byl stanoven konec roku 1995.⁵⁴

⁵⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

7. Prominutí zmeškání popěrných lhůt

Popěrné lhůty u všech domněnek jsou lhůtami hmotněprávními a prekluzivními. Pokud tedy rodiče neuplatní své právo v dané lhůtě, právo popřít otcovství jim zaniká. Legitimnost zavedení lhůty pro popření otcovství v zájmu dítěte a právní jistoty již potvrdil ESLP v rozhodnutí Rasmussen proti Dánsku z roku 1984. Zároveň musím podotknout, že ESLP učinil závěr, že v zájmu zachování rovnováhy mezi zájmem na právní jistotu a právem nechat přezkoumat otcovství, by měly státy ve svých zákonech umožnit popřít otcovství i po uplynutí popěrných lhůt, a to v rozhodnutí z roku 2005 Shofman proti Rusku.

Ustanovení § 792 ObčZ stanoví, že je možné prominout zmeškání lhůt, pokud to vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek. Prominout lhůtu může soud jak matričnímu otci, tak matce dítěte. Nutno podotknout, že dle českého právního řádu k návrhu na popření otcovství není nikdo jiný aktivně legitimován.

Předchozí zákon o rodině prominutí lhůt neupravoval. Aktivní legitimaci k popření otcovství však měla ještě jedna osoba, a to Nejvyšší státní zástupce, který mohl podat návrh na popření otcovství i poté, co některému z rodičů lhůta pro popření otcovství pominula.

Zda je naplněno ustanovení § 792 ObčZ, tedy zda je prominutí zmeškání popěrné lhůty v zájmu dítěte a veřejného pořádku je na úvaze soudu. Na prominutí lhůty není právní nárok.

Jedním z příkladů, kdy může být uplynutí popěrné lhůty pominuto je v případě, kdy v době běhu lhůty otec trpěl duševní poruchou, pro kterou však nebyl omezen na svéprávnosti, neboť právě stav vyvolaný duševní poruchou mohl mít za příčinu neuplatnění práva otce na popření paternity.⁵⁵ Prominutí zmeškání lhůty však může nastat v mnoha dalších případech a je nutné zkoumat každý případ zvlášť.

Prominutí zákonné lhůty k popření otcovství by mělo být výjimečným postupem, který vyžadují veřejný pořádek a zájem dítěte. Slovo „vyžadují“ je zde

⁵⁵ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 541

klíčové, neboť nepostačí pouze skutečnost, že prominutí popěrné lhůty zájem dítěte ani veřejný pořádek nebrání.⁵⁶

Jak bylo uvedeno výše, pojmy veřejný pořádek a zájem dítěte hrají v popírání otcovství velkou roli, a tak bych jim chtěla věnovat následující kapitolu. S ohledem na to, že se jedná o neurčité právní pojmy, pokusím se nastínit jejich výklad v českém, respektive evropském právní řádu, speciálně pak v rodinném právu.

7.1 Zájem dítěte

„Požadavek shody právního a biologického otcovství nelze považovat za absolutní. Právní vztah otce a dítěte totiž není jen mechanickou reflexí existence biologického vztahu, nýbrž s postupem času se může i při absenci tohoto vztahu vyvinout mezi právním otcem a dítětem taková sociální a citová vazba, jež z hlediska práva na ochranu soukromého a rodinného života bude rovněž požívat právní ochrany. V takovém případě bude další trvání právních vztahů závislé na více faktorech, mezi nimiž bude zájem dítěte hrát důležitou roli.“⁵⁷

Pojem zájmu dítěte není specialitou českého právního řádu, ale jeho primární úprava pochází z mezinárodní smlouvy, Úmluvy o právech dítěte. Tato Úmluva byla přijata roku 1989 a je ratifikována všemi členskými státy EU. Úpravu práv dítěte však nalezneme i v Listině základních práv EU z roku 2000, a to konkrétně v čl. 24. Ačkoli oblast rodinného práva je především v rukou jednotlivých států, nikoli mezinárodních organizací, výše zmíněné dokumenty jsou součástí českého právního řádu, stejně jako EÚLP, která také upravuje rodinně-právní vztahy.

Zájem dítěte je stavěn na vrchní pozici a je k němu třeba přednostně přihlížet při všech opatření, která se dítěte týkají. Tento koncept je obsažen jak v čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, tak v čl. 24 odst. 2 Listiny základních práv EU. Dítě je v právu bráno jako slabší strana, a proto mu náleží zvláštní ochrana. Ochrana zájmu dítěte se pak uplatňuje především v situacích, které jsou pro dítě nestandardní, což popírání otcovství dozajista je.

⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18

⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09

Blaho dítěte není možné poměřovat z perspektivy dospělého, neboť zájem dospělého může v mnoha případech být s ním v rozporu, avšak je třeba na něj nahlížet z pohledu dítěte. Na dítě ačkoli není plně svéprávné nelze nikdy nahlížet jako na objekt práva, nýbrž jako na jeho subjekt, který má své vlastní potřeby, přání a který se může sám rozhodovat (v závislosti na jeho věku a rozumové vyspělosti).⁵⁸

Pokud se při rozhodování o prominutí popěrné lhůty zkoumá zájem dítěte, nelze zkoumat pouze zájem aktuální, ale především dlouhodobé zájmy dítěte, tak aby řešení bylo stabilní nikoli jen přechodné.⁵⁹ Jaké konkrétní hlediska jsou tedy při posuzování nejlepšího zájmu dítěte zkoumána? Při rozhodování o popření otcovství totiž není podstatný pouze zájem dítěte znát svého biologického otce, ale i mnoho dalších, které mohou být vzájemně v rozporu. Vzhledem k tomu, že stav uvnitř rodiny je různý, a především stále se vyvíjející je takových hledisek nepřeberné množství. Ráda bych se však v následujících odstavcích věnovala alespoň demonstrativnímu výčtu součástí pojmu nejlepší zájem dítěte, které hrají svou roli při rozhodování o prominutí zmeškání popěrné lhůty.

Mezi prvními bych zmínila právo dítěte znát svůj původ, které je zakotveno v čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, který říká, že dítě má právo znát své rodiče, pokud je to možné. Toto právo tak není absolutní. Je pravdou, že toto právo dítěte je v České republice omezeno, a to např. i skutečností, že dítě není aktivně legitimováno k podání návrhu na popření otcovství. Musíme však brát v úvahu, že právo dítěte znát své biologické rodiče může být v rozporu s jeho dalšími zájmy a není vždy žádoucí, aby dítě svůj původ znalo. Právo znát své rodiče zahrnuje i právo tyto rodiče neznat.⁶⁰

Nejlepší zájem dítěte je často spojován i se zájmem na zachování známého a stabilního prostředí. Právně-sociální rodina, která funguje, má přednost před biologickou fakticitou.⁶¹ V tuto chvíli je dobré se na věc podívat z pohledu dítěte, které od svého narození žije v domnění, že muž, se kterým vyrůstá, který jej chrání a učí novým věcem je jeho otcem. V případě, že by pak bylo popřeno otcovství jen pro to, aby byl matričním otcem otec biologický, který však o dítě

⁵⁸ MARTINY Dieter: Práva dítěte v rodinné právu – evropské tendence, Právník 9/2017.

⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soud České republiky ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

⁶⁰ Tamtéž

⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16

do té doby nejevil zájem, narušilo by to veškeré vazby v rodině. Dítě by pak nemělo v životě žádnou jistotu a soulad právního a biologického stavu by nepřinesl nic pozitivního. Toto je jen ilustrativní případ, je však nutné si uvědomit, že dítě má v rodině určitou oporu a obvykle bývá jeho jistotou.

Pro dítě jsou podstatné i jiné vztahy v rodině než jen vztahy s rodiči. Dítě si odmalička buduje pevný vztah i se svými sourozenci. Proto v případě, kdy matriční otec je otcem i sourozence dítěte, je v zájmu dítěte, aby takový vztah přetrvával právě i s ohledem na upevňování sourozeneckého vztahu dětí se stejným otcem.⁶²

Soudy při svém rozhodování přihlíží i k tomu, jaký má dítě s matričním otcem vztah. Zda mezi nimi vzniklo citové pouto anebo zda se jedná pouze o osobu, která dítě vyživuje. Nad to je velice důležitá i skutečnost, zda případný biologický otec dítěte je znám. Pokud by byly zpřetrhány rodinné vazby s původním otcem a nebylo by možné vazbu dítěte s jeho biologickým otcem vybudovat, neboť není znám, byla by celá situace akorát k tíži dítěte, neboť by nemělo žádnou osobu, která by plnila otcovskou roli. Tento případ byl již řešen před Ústavní soudem, kdy nezletilému dítěti, o jehož otcovství se jednalo bylo již jedenáct let a muž, který byl doposud jeho právním, ale i sociálním otcem měl s ním velmi vřelý vztah. Vše se změnilo rozvodem rodičů nezletilého, kdy otec po provedení testů DNA zjistil, že není biologickým otcem nezletilého. Za jedenáct let vybudovaný vztah mezi právním otcem a dítětem spolu s nemožností vytvoření nových otcovských vazeb byly argumentem pro zachování právního stavu a nemožnosti popřít otcovství.⁶³

Nejlepším způsobem, jak zjistit zájem dítěte je se jej na něj zeptat. Tímto krokem je uznáno právo dítěte na sebeurčení a respektování jeho důstojnosti.⁶⁴ Znat názor dítěte je však v mnoha případech obtížné, a to především s ohledem na věk a rozumovou vyspělost dítěte. Občanský zákoník v ustanovení § 867 odst. 2 stanovuje hranici 12 let, kdy je dítě „*schopno informací přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit.*“ Tato věková hranice není striktní, neboť i mladší dítě

⁶² Rozsudek Nejvyššího soud České republiky ze dne 20. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 677/2013

⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18

⁶⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka a Renata ŠÍNOVÁ: Nejlepší zájem dítěte, Právník 12/2019.

má právo se vyjádřit. Vyjádření dítěte nemusí však být nutně přímo při jednání v soudní síni.⁶⁵

Pokud dítě je schopno vnímat danou situaci je zapotřebí jeho postoj zjistit, což uvedl ve svém nálezu i Ústavní soud: „*Nepřihlédne-li obecný soud k právu dítěte podle čl. 12 odst. 2 ve spojení s čl. 9 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte zúčastnit se řízení v jeho věci, sdělit své stanovisko a být slyšeno v soudním řízení, nedostojí požadavku posouzení jeho nejlepšího zájmu podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, čím rovněž poruší právo jednoho z rodičů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.*“⁶⁶

Být vyslyšen ve věci, která se jej týká, je právem dítěte, nikoli jeho povinností. Soud však musí dítě poučit, že se může vyjádřit ke všem skutečnostem, které se ho dotýkají, a zároveň, že nemusí nic sdělovat, neboť volba je na něm.⁶⁷

Závěrem bych ještě zmínila, že zájem dítěte je přední hledisko při rozhodování soudu, nikoli však jediné. Musí být tak posuzován na prvním místě, avšak nemá absolutní prioritu nad zájmy ostatních.

7.2 Veřejný pořádek

Veřejný pořádek je možné definovat jako „*opak alespoň hrozby poruchy způsobilé ohrozit kohokoli na jeho právech nebo ohrozit obecné blaho.*“⁶⁸ Požadavek veřejného pořádku odráží potřebu stability statusových vztahů.

V rámci zachování veřejného pořádku je zde i snaha, aby matriční stav byl v souladu nejen s biologickou, ale také sociální realitou. Je zapotřebí zkoumat, který aspekt rodičovství převažuje, zda sociální, biologický anebo právní. Obecně je v zájmu veřejného pořádku zachování statusových poměrů, které však nesmí být samoučelné.

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17

⁶⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17

⁶⁸ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80.7400-795-8. s 552

„Dále k podmínce veřejného pořádku zaujal dovolací soud ve své rozhodovací praxi stanovisko, že jde na rozdíl od podmínky zájmu dítěte o podmínku objektivní. Nelze ji tedy ztotožňovat se subjektivními zájmy kteréhokoliv účastníka řízení o popření otcovství. Situaci odporující veřejnému pořádku je v tomto kontextu nezbytné chápat jako takovou situaci, která odporuje základním hodnotám společnosti, na nichž je nezbytné trvat.“⁶⁹

JUDr. Svoboda spatřuje zájem veřejného pořádku i v dopadech rozhodnutí na širší okruh osob, než jsou jen účastníci řízení. Při rozhodování o prominutí lhůty v souvislosti s následným popřením otcovství musí být brán ohled i na ostatní osob, jichž se rozhodnutí dotýká. Poté, co je rozhodnuto, že se zmeškání lhůty promíjí, nesmí být návrh na popření otcovství zamítnut s odůvodněním, že popření otcovství není v souladu se zájmem dítěte.⁷⁰

Častokrát stojí proti veřejnému pořádku a nejlepšímu zájmu dítěte, právo otce na respektování jeho soukromého a rodinného života v souladu s ustanovením § 10 odst. 2 LZPS, který se domáhá popření otcovství. Toto právo však musí občas ustoupit, a to především za situace, kdy muž dříve uznal své otcovství, ačkoli věděl, že není biologickým otcem dítěte, anebo pokud nevyužil svého popěrného práva v zákonné lhůtě, ačkoli se již dříve pojal podezření, že není biologickým otcem dítěte. Musíme mít na paměti, že popření otcovství ze strany otce může být navrhováno i z pouze zjištěných důvodů, kupř. když muž nechce po rozvodu manželství platit výživné na dítě, ačkoli vztah s ním i nadále udržuje.

8. Jiné způsoby změny otce v rodném listě

Popření otcovství jednoho muže a následné určení otcovství jiného muže se může zdát jako jediný možný způsob, jak změnit otce v rodném listě dítěte. Existují však i jiné způsoby. Pokud nastane chyba je možné zápis v matrice opravit. Dalším způsobem je osvojení.

⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soud České republiky ze dne 30. 3. 2021, sp. zn. 24 Cdo 3536/2020

⁷⁰ SVOBODA Karel, Popření otcovství – K možnostem popřít otcovství po uplynutí zákonných lhůt, Rekodifikace & praxe 4/2014

8.1 Oprava v matrice

Zápis do matriky je vždy deklaratorní povahy. Nikdy sám o sobě neurčuje otcovství dítěte, nýbrž ho jen zaznamenává. Otec dítěte může být do matriky zapsán jen na základě jedné ze tří, resp. čtyř zákonných domněnek.

Pokud se dítě narodí do manželství, otcem dítěte je manžel matky a k zápisu do knihy narození postačí pro určení otcovství předložit oddací list rodičů. V souladu s § 81a zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (dále jen „zákon o matrikách“) nemusí být předložen, pokud údaj o manželství rodičů je zaznamenán v matričné knize, kterou daný matriční úřad vede.

V případě dítěte narozeného mimo manželství je nutno předložit buď souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství nebo písemný souhlas muže, který dal k umělému oplodnění, potvrzený poskytovatelem zdravotních služeb. Souhlasné prohlášení může být provedeno, jak již bylo řečeno, před matričním úřadem či soudem. Není rozhodné, zda bude souhlasné prohlášení učiněno před matričním úřadem, který činí zápis do knihy narození, či jakýmkoli jiným.

Souhlasné prohlášení rodičů může činit i neslyšící, němý anebo člověk, který nerozumí česky. V takových případech je však nutná přítomnost tlumočnicka. Tlumočnicka hradí na své náklady jeden z rodičů. Pokud není tlumočnick jmenován ministerstvem spravedlnosti, příp. předsedou krajského soudu, musí složit slib.

Oddací list či písemný souhlas muže s umělým oplodněním předkládají rodiče matričnímu úřadu sami. Naopak souhlasné prohlášení učiněné před matričním úřadem, je tento matriční úřad povinen zaslat matričnímu úřadu příslušnému k zápisu do knihy narození, a to do 30 dnů od souhlasného prohlášení. Stejně je tomu tak i u souhlasného prohlášení učiněného před soudem. Soud je povinen také zasílat příslušnému matričnímu úřadu rozsudek o určení otcovství dle třetí domněnky ve lhůtě 30 dnů od právní moc rozsudku.

Podle ustanovení § 16 odst. 5 věta pátá zákona o matrikách je možné učinit k jednomu dítěti pouze jedno souhlasné prohlášení rodičů. JUDr. Henych z toho dovozuje, že i kdyby bylo učiněno více souhlasných prohlášení, je směrodatné to prohlášení, které bylo učiněno první. V praxi však může nastat ještě jedna zvláštní situace, kdy se snaží žena, která je vdaná učinit souhlasné prohlášení s mužem,

který není její manžel. Obecně by se takové souhlasné prohlášení nemělo přijmout. Pokud by však kupř. vlivem omylu k takovému souhlasnému prohlášení došlo a bylo přijato, nebylo by možné učinit zápis do matriční knihy. A jsou dva způsoby řešení. Buď by matriční úřad prohlásil souhlasné prohlášení za nulitní akt, který nemá žádné důsledky, anebo by vydal správní rozhodnutí s tím, že souhlasné prohlášení bylo učiněno v rozporu s § 776 ObčZ, a proto nebyl proveden zápis do matriční knihy. První postup vychází i ze stanoviska Veřejného ochránce práv.⁷¹

Matriční knihy a matriční doklady jsou veřejnými listinami, a proto u nich platí presumpce správnosti. Avšak i činnosti matrikářů je stále jen lidskou činností, která může být chybná. Ustanovení § 50 zákona o matrikách umožňuje provést opravu zápisu v matriční knize. Pokud se chyba zjistí ještě před uzavřením matričního zápisu, oprava se učiní do oddílu „*Záznamy a opravy před podpisem*“. Pokud se zjistí až po uzavření matričního zápisu, uvede se oprava do oddílu „*Dodatečné záznamy a opravy*“.

Chybně zapsaný údaj nelze škrtnout, ale pouze podtečkovat či podčárkovat. Pro větší důvěryhodnost a průkaznost matričních zápisů je potřeba, aby chybný údaj zůstal v matričné knize.⁷²

O opravu matričního zápisu může být požádáno anebo může být učiněna z iniciativy matrikáře v rámci úřední povinnosti. Pokud je oprava činěna na základě úřední povinnosti jedná se o faktický úkon, který nepodléhá režimu správního řízení. Složitější je postup v případě opravy učiněné na základě žádosti o opravu, kdy se o správní řízení jedná.⁷³ Žádost může dle JUDr. Henycha podat nejen fyzická osoba, který se zápis týká, ale i kterákoli jiná fyzická či právnická osoba.⁷⁴ Pokud matriční úřad žádosti plně vyhoví, nemusí o tom vydávat písemné rozhodnutí. Pouze opraví požadovaný údaj v matriční knize. Pokud však byt' jen

⁷¹ HENYCH, Václav. *Zákon o matrikách: s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 56

⁷² Tamtéž s. 216

⁷³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25.09.2013, sp. zn. 2 Aps 5/2012-52

⁷⁴ HENYCH, Václav. *Zákon o matrikách: s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. s. 216

částečně nevyhoví žádosti, musí o tom vydat písemné rozhodnutí. Proti tomuto rozhodnutí je přípustné odvolání a následně žaloba ve správním řízení.⁷⁵

8.2 Osvojení manželem matky dítěte

Změna rodičů v rodném listě je možná i na základě osvojení. U běžného osvojení nezletilého však dochází k tomu, že vztahy s původní rodinou zanikají. Výjimkou je osvojení manželem matky dítěte, kdy zůstávají veškeré rodinné vztahy z matčiny strany zachovány. To znamená, že dítě má nadále nejen pokrevní, ale i právní vztah k matce, jejím rodičům, jejím sourozencům apod.

Právní úprava umožňuje, aby si současný manžel osvojil dítě své manželky a nezáleží na tom, zda dítě má v rodném listě nějakého otce či nikoli. Matka dítěte má nadále rodičovskou odpovědnost k dítěti, avšak současně ji nabývá i její manžel.

Osvojení má jiný cíl než určování a popírání otcovství, u kterých je záměr uvést do souladu biologické otcovství s tím právním. U osvojení se naopak předpokládá, že právní otec nebude otcem biologickým, ale je tu snaha o soulad právního otcovství se sociálním otcovstvím, tedy že za otce dítěte bude považován muž, který se skutečně o dítě stará. Ústavní soud totiž uznává, že pod právo na ochranu rodinného života dle čl. 10 odst. 2 LZPS či dle čl. 8 EÚLP práv dopadá nejen příbuzenské a manželské vztahy, ale i dlouhodobé faktické vztahy, byť formálně státem neuznané. Vztahy rodičů s dětmi nejsou primárně vztahy právními, nýbrž sociálními.⁷⁶

Osvojení manželem matky má být v nejlepším zájmu dítěte, které v době osvojení má již navázané sociální vazby s potencionálním osvojitelem. Mezi nimi již zpravidla existuje rodinný život a obvykle bydlí i v jedné domácnosti.

Tento typ osvojení lze samozřejmě použít i na manželku otce, avšak tato práce se týká popírání otcovství, a tak v rámci komparatistiky uvádím pouze manžela matky. Osvojení se zánikem vazeb jen k části rodiny je možné pouze manželem, nikoli druhem. Manželství v českém právní řádu požívá specifického postavení. Manželé mají vůči sobě větší škálu práv, ale i povinností oproti

⁷⁵ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 25.11.2021 sp. zn. 15 A 104/2020–59

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 11. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15

nesezdaným párům. Uzavření manželství obecně predikuje silnější stabilita vztahu, což samozřejmě nemusí být vždy pravdou. Než se však případní rodiče rozvedou je dle ustanovení § 755 odst. 3 ObčZ povinné soudem rozhodnout o poměrech dítěte po rozvodu, čímž je upevněna ochrana dítěte. Osvojení není možné ani u registrovaných partnerů, neboť se ještě v současné době jedná o vztah mimo manželství.

Osvojit však může i pozůstalý manžel po matce dítěte. Je v zájmu dítěte, aby zůstaly zachovány vztahy s manželem matky, který dříve spolu se zesnulou matkou vytvářel dítěti rodinné prostředí. Pojem „*manžel rodiče*“ je tak nutné vykládat i jako pozůstalý manžel rodiče a není rozhodné, zda řízení osvojení bylo zahájeno před nebo až po smrti matky dítěte.⁷⁷

Pokud dítě, potencionální osvojenec, má v rodném listě otce je zapotřebí, aby udělil souhlas s osvojením, neboť je zasaženo do základního práva rodiče. Soud však může určit, že souhlasu není potřeba, a to v následujících situacích. Pokud otec byl zbaven rodičovské odpovědnosti, není schopen projevit svou vůli a rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout nebo se zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti. Dále není k osvojení potřeba souhlasu otce, který zjevně nemá o dítě zájem.

V případě, že otec dítěte není znám, může se příjmení dítěte změnit poté, co se matka vdá. Dítě může pojmout za své příjmení nového manžela své matky anebo jiné příjmení určené pro ostatní děti manželů. Prohlášení činí matka a její manžel před matričním úřadem. Změna příjmení dítěte je právem, nikoli povinností. V souladu s § 863 ObčZ je u tohoto rozhodnutí důležitá participace dítěte, pokud je to možné. Tento postup má za účel sjednotit příjmení členů rodiny, kteří spolu žijí. Avšak nelze změnu příjmení dítěte srovnávat s určením otcovství či osvojením. Sice dítě má příjmení po manželu své matky, avšak

⁷⁷ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II.: Rodinné právo* (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 674

dotyčný muž nemá k dítěti žádná práva jako jeho rodič.⁷⁸ O osvojení stejně jako o popření otcovství může rozhodnout výhradně soud.

V souladu s ustanovením § 20 odst. 3 písm. a) bod 2. zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí se při osvojení manželem rodiče neprovádí zprostředkování. Ostatní fáze osvojení musí být dodrženy, včetně šestiměsíční péče před osvojením, ačkoli dítě s manželem matky žije již např. několik let.

Takováto změna otce v rodném listě může být učiněna kdykoli, neboť zákon umožňuje i osvojení zletilého dítěte svého manžela.⁷⁹

9. Komparace s Německem a Slovenskem

Většina evropských zemí je členy Rady Evropy, včetně České republiky. To znamená, že jsou současně i signatáři EÚLP, která ve svém článku 8 zaručuje ochranu rodinného a soukromého života. Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku byla svěřena pravomoc závazně interpretovat Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv.

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že tak bude úprava popírání otcovství, která spadá po pojem čl. 8 EÚLP ve všech státech Rady Evropy jednotná, avšak není tomu tak. Prostor pro uvážení státu je sice omezený, avšak ne zcela „*Pokud neexistuje konsensus mezi smluvními státy Rady Evropy, pokud jde o význam zájmu, který je ve hře nebo pokud jde o vhodné prostředky jeho ochrany, zejména pak tehdy pokud jde o případ, který vyvolává citlivé morální a etické otázky, prostor pro uvážení ponechaný státu je širší. Nadto prostor pro uvážení je obvykle široký, pokud stát musí vyvažovat jednotlivé protichůdné soukromé a veřejné zájmy nebo více práv chráněných Úmluvou.*“⁸⁰

Základ právní úpravy je tak ve všech státech Rady Evropy stejný, avšak každý stát má své specifické úpravy. Z hlediska popírání otcovství mi přišlo zajímavé zabývat se právní úpravou ve Spolkové republice Německo a Slovenské

⁷⁸ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 769

⁷⁹ § 847 odst. 1 písm. d) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁸⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 12. 2016, stížnosti č. 7949/11 a 45522/13, ve věci L.D. a P.K. proti Bulharsku

republice. Ačkoli jsou nám blízko (jako teritoriálně, tak právně) mají od české úpravy určité odlišnosti.

9.1 Slovenská právní úprava

Česká a slovenská republika byly po dlouhou dobu jedním státem. Poslední historická podoba Československa byla Česká a Slovenská federativní republika, která zanikla ke dni 31. 12. 1992. Zákony, které platily na tomto území, recipovaly z větší části i nově vzniklé republiky do svých právních řádů. Výjimkou nebyl ani zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník či zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

Slovensko na rozdíl od Česka nepřijalo nový občanský zákoník, který by kodifikoval větší část občanského práva, a nadále je u nich platný občanský zákoník z roku 1964, i když již s řadou novelizací. Rodinné právo je však stále kodifikováno v samostatném zákoně. V současné době je jím zákon č. 36/2005 Z. z., o rodině, který nahradil zákon o rodině z roku 1963.

Ač původně vycházely ze stejné právní úpravy, má slovenská a česká právní úprava popírání otcovství řadu odlišností. Určování probíhá na základě stejných tří domněnek, tedy domněnka svědčící manželu matky, souhlasné prohlášení a určení otcovství soudem. Slovensko však nemá vyřešenou otázku určování otcovství u nesezdaného páru po umělém oplodnění. Tato úprava v zákoně o rodině zcela chybí. Pokud žena, která podstoupila umělé oplodnění, chce, aby její partner byl zapsán jako otec dítěte, musí společně učinit souhlasné prohlášení.⁸¹

Dalšími odlišnostmi jsou délky popěrných lhůt, včetně stanovení jejich počátků. Nejprve si rozebereme možnosti popření otcovství, které slovenský právní řád poskytuje manželu matky. Stejně jako v Čechách otec může popřít otcovství pouze soud. Manželu matky dítěte je na podání návrhu poskytnuta tříletá lhůta ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech, které odůvodňují pochybnost o tom, že je otcem dotyčného dítěte. Tato lhůta je odlišná od české úpravy hned v několika směrech. Manželu matky je poskytnuta pouze subjektivní lhůta a objektivní lhůta není nikterak vymezená. Stačí tedy dodržet pouze jednu lhůtu.

⁸¹ Rozsudok Krajského súdu v Prešove zo dňa 30. 3. 2021, sp. zn.: 24CoP/151/2020

Dále je o poznání delší, než šestiměsíční lhůta poskytnuta „českým manželům, otcům“.

Podíváme-li se zpátky, uvidíme, že Česká i Slovenská republika převzala do svého právního řádu zákon č. 94/1963 Sb., rodině, v totožném znění. Jak již bylo výše řečeno, § 57 tohoto zákona poskytoval manželce matky k popření svého otcovství lhůtu v délce 6 měsíců od dne, kdy se dozvěděl, že se jeho manželce narodilo dítě. Slovensko přijalo roku 2005 nový zákon o rodině, kde sice byla prodloužena popěrná lhůta na tři roky, avšak počátek byl určen stále stejně, tedy na den, kdy se manžel dozvěděl, že jeho manželka porodila dítě. Český i slovenský ústavní soud shledal tuto lhůtu protiústavní, a to především proto, že nezohledňovala okamžik, kdy manžel nabyde pochybností, že je biologickým otcem dítěte. V roce 2011 slovenský Ústavní soud zrušil předmětné ustanovení zákona o rodině, neboť nebyl souladu s čl. 6 odst. 1 a čl. 8 odst. 1 Evropské smlouvy o ochraně lidských práv.⁸² Nové znění § 86, který upravuje lhůtu k popírání otcovství manželem matky, však nabylo účinnost až roku 2016.⁸³ Český ústavní soud zrušil ustanovení upravující stejnou problematiku také v roce 2011, avšak novelizované ustanovení bylo přijato hned následující rok.

Dle slovenské právní úpravy je taktéž možné popřít otcovství manžela matky jen za předpokladu, že je vyloučené, že by manžel byl biologickým otcem dítěte. Tato konstrukce platí jen pokud se dítě narodí mezi 170. dnem od uzavření manželství a 300. dnem poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášené za neplatné. Stejně jako u nás je zde ochranná lhůta po zániku manželství. Pokud se dítě narodí před 170. dnem od uzavření manželství, postačí k popření otcovství pouhé prohlášení manžela před soudem, že není otcem dítěte. Opětovně za podmínky, že s manželkou nesouložil v rozhodné době a zároveň v době uzavření manželství nevěděl tom, že je jeho žena těhotná.

Pokud se manželka po zániku manželství znovu provdá v ochranné lhůtě, tedy do 300. dne od zániku manželství, ze zákona je otcem dítěte pozdější manžel matky. Je však možné, že tento muž své otcovství úspěšně popře. Poté začíná běžet tříletá popěrná lhůta dřívějšímu manželovi matky. Tato lhůta počíná běžet

⁸² Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 20. apríla 2011, sp. zn. PL. ÚS 1/2010

⁸³ Zákon č. 175/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

dnem, kdy se dozvěděl o pravomocném rozhodnutí o popření otcovství dřívějšího manžela.

I matka dítěte je aktivně legitimována k popření otcovství svého manžela. Může tak učinit do tří let od narození dítěte. Matce dítěte je poskytnuta šestinásobně delší lhůta, než je tomu v Čechách, kde matka může popřít otcovství svého manžela do šesti měsíců od narození dítěte.

Nový zákon o rodině přinesl i novelizovanou úpravu popření otcovství muže, jenž učinil společně s matkou souhlasné prohlášení. V současné době je mu poskytována tříletá popěrná, která začíná běžet od dne, kdy bylo souhlasné prohlášení učiněno. Tato lhůta však nesmí končit dříve než, dítěti budou tři roky. To znamená, že pokud bylo souhlasné prohlášení učiněno ještě před narozením dítěte, počítá se až od narození.

Matka dítěte může též popřít otcovství muže, který spolu s ní učinil souhlasné prohlášení, do tří let od tohoto prohlášení. I zde můžeme vidět značný rozdíl mezi délkami lhůt v České republice a na Slovensku. Avšak u druhé domněnky jsou počátky lhůt stanoveny v obou zemích stejně.

Určování otcovství dle třetí domněnky je totožné jako je tomu v České republice. Zajímavostí je stanovení rozhodné doby pro početí dítěte. Zatímco česká úprava počítá s dobou od 300. dne do 160. dne před narozením dítěte, slovenská úprava předpokládá dobu od 300. dne do 170. dne před narozením.

Řízení o popírání otcovství se na Slovensku zahajuje pouze na návrh. Ani za výjimečných podmínek, jako je tomu v Česku, není možné zahájit řízení o popření otcovství z moci úřední.

Jedním z největších rozdílů v české a slovenské právní úpravě popírání otcovství je okruh lidí, kteří mohou iniciovat zahájení řízení. Vedle matričního otce a matky je toto oprávnění poskytnuto i samotnému dítěti.

Dítě může podat návrh k soudu, aby rozhodl o přípustnosti popření otcovství. V tomto řízení je dítě jediným účastníkem a pokud je nezletilé musí být zastoupeno kolizním opatrovníkem. Soud rozhodne o přípustnosti, pokud je to v zájmu dítěte a pokud již uplynuly popěrné lhůty rodičům dítěte. Po právní moci

takového rozhodnutí může dítě podat samotný návrh na popření otcovství. Zde již jsou účastníky řízení i právní rodiče dítěte.

Dítě sice může iniciovat popření otcovství až poté, co uplynou lhůty jeho rodičům, avšak je mu přiznáváno mnohem obsáhlejší právo podílet se na řešení jeho statusového postavení, než je tomu v České republice, kde je akorát účastníkem řízení o popření otcovství, které zahájí někdo jiný.

9.2 Německá právní úprava

Německý občanský zákoník (BGB) obsahuje stejně jako český občanský zákoník značnou část hmotněprávní úpravy občanského práva včetně práva rodinného na jednom místě. Popírání otcovství je upraveno v § 1600 a následující.

Domněnky otcovství má německá právní úprava stejné jako česká či slovenská. Popřít rovněž nelze otcovství, které bylo určeno soudem. Popěrné právo má manžel matky anebo muž, který učinil souhlasné prohlášení. Vedle něj má však toto právo ještě více osob. Stejně jako v České republice, může i v Německu popřít otcovství matka dítěte. Dále návrh na popření otcovství může podat i dítě samotné a muž, který se domnívá, že je otcem dítěte, tedy putativní otec.

Domnělý otec může návrh podat jen za určitých podmínek. Zaprvé domnělý otec tedy navrhovatel musí čestně prohlásit, že s matkou dítěte měl v rozhodné době pro početí pohlavní styk. Zadruhé muž, který návrh podává je biologickým otcem dítěte. A zatřetí dítě nemá se svým matričním otcem žádný sociální vztah (anebo v době smrti otce žádný takový vztah mezi nimi nebyl). Sociální vztah občanský zákoník vysvětluje v tomto smyslu jako skutečnou odpovědnost otce za dítě v dané době. Zpravidla se jedná o situace, kdy je právní otec dítěte ženatý s jeho matkou anebo pokud s nimi žije v jedné domácnosti.⁸⁴ Spolkový ústavní soud konstatoval, že překážka sociálně-rodinného pouta mezi dítětem a právním otcem je ústavně komfortní, neboť je jí chráněn již existující rodinný život.⁸⁵

⁸⁴ Šínová In MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016. s. 951

⁸⁵ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 1 BvR 1154/10

Ani v německé právní úpravě neměl biologický otec právo popřít otcovství právního otce vždy. Jeho aktivní legitimace byla do občanského zákoníku implementována až novelou, která navázala na rozhodnutí Spolkového ústavního soudu.⁸⁶ Současně s popřením otcovství na návrh biologického otce, je rozhodnuto o určení jeho otcovství k dotyčnému dítěti.

Stejně jako na Slovensku ani německý zákon neupravuje určování otcovství v případě umělého oplodnění. Na rozdíl od slovenské úpravy však zákaz popření otcovství nevztahuje pouze na manželské páry. Obecně je vyloučeno, aby otec nebo matka popírali otcovství, pokud dítě bylo počato za pomoci metod asistované reprodukce s použitím spermatu od dárce. Samozřejmě i zde je zapotřebí souhlasu obou rodičů k provedení umělého oplodnění.

Otcovství lze opětovně popřít pouze soudní cestou. Není možné k popření otcovství zplnomocnit svého zástupce. Navrhovatel tak musí učinit sám osobně. To platí především o matričním otci, matce a putativní otci, a to i v případě, že jsou omezení na svéprávnosti. Pouze pokud jsou zbaveni svéprávnosti, může místo nich popřít otcovství zákonný zástupce. Za dítě, které není plně svéprávné, podává návrh zákonný zástupce. Zákonný zástupce však může podat návrh na popření otcovství pouze pokud je to v zájmu dítěte.

Úprava v BGB má v popírání jednu velkou odlišnost, a to stanovení popěrné lhůty jen jedné a pro všechny stejné. Kdokoli z oprávněných osob může popřít otcovství do dvou let, kdy se dozvěděl o okolnostech, které zpochybňují otcovství právního otce. Žádná objektivní lhůta zde tedy neexistuje, a i matce jsou poskytnuty dva roky k podání návrhu. Popěrná lhůta neběží před narozením dítěte a ani před nabytím účinnosti souhlasného prohlášení. BGB myslí i na případ, kdy se matka opětovně vdá a otcovství nového manžela je úspěšně popřena. V takovém případě lhůta neběží dřív, než rozhodnutí o popření otcovství nabyde právní moci.

Pokud zákonný zástupce oprávněný podat návrh na popření otcovství jej nepodá, může popěrná lhůta začít běžet až dítě dosáhne zletilosti, případně dospělému bude navracena svéprávnost. Lhůta však začíná běžet, až se dotyčný dozví o okolnostech, které rozporují otcovství.

⁸⁶ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 9. 4. 2003, sp. zn. 1 BvR 1493/96

Německý právní řád dává dítěti velký prostor v otázce otcovství, neboť kromě aktivní legitimace prostřednictvím svého zákonného zástupce, dává dítěti prostor popřít otcovství i v dospělosti. A tím jeho práva nekončí. Pokud se dítě dozví o okolnostech, pro které jsou důsledky otcovství pro něj nepřiměřené, začíná mu běžet dvouletá popěrná lhůta znovu.

Procesní úprava popírání otcovství je zakotvena v zákoně o řízení ve věcech rodinných a ve věcech mimosoudních v § 169 a následující. Místně příslušný je soud, v jehož obvodu má dítě své bydliště. V návrhu by měl být uveden důvod, proč je zpochybňováno otcovství a okamžik, kdy vyšel najevo. V řízení o popírání otcovství by mělo být nařízeno ústní jednání a měly by být vyslyšeny všechny zúčastněné osoby. V případě, že je účastníkem nezletilý, soud může vyslechnut i úřad pro péči o mládež.

10. Úvahy de lege ferenda

Právní úprava popírání otcovství prošla za posledních sto let řadou změn. Je však žádoucí se zamyslet, zda současná úprava je dostatečná a odráží potřeby společnosti.

V celé práci jsem nastínila, jaká je současná pozitivně právní úprava popírání otcovství společně s ustálenou judikaturou nejen českých soudů, ale i Evropského soudu pro lidská práva. Také jsem naznačila, jaká je úprava v sousedních zemích. A nyní bych se ráda zaměřila na myšlenky de lege ferenda.

10.1. Popěrné lhůty

Popírání otcovství jakož i celé rodinné právo by mělo úzce kopírovat vývoj společenských vztahů, který je neustálý a nikterak nestagnuje. Rodinné vazby se stále mění a tradiční rodina přichází do kontroverze s moderními trendy. Za vše můžeme zmínit stále více se rozvíjející práva LGBT+ komunity, s čímž souvisí i návrh novely zákona, který má za cíl umožnit uzavření manželství stejnopohlavním párům. Na problematiku určování a popírání otcovství však dopadá jiný trend, a to stále častější vztah rodičů mimo manželství. Někteří nechtějí vstoupit do manželství z určitého principu, některým to přijde příliš formální a zbytečný akt. Manželství přináší pro partnery řadu výhod, avšak o těch

není třeba hovořit, neboť každý má právo na svou volbu a jistě není uzavření manželství žádnou povinností (a ani by jí být neměla).

V dnešní době již ani neplatí společenské pravidlo, že svatba musí být před dětmi. Nevěsty nechtějí být na svatbě těhotné, a tak ji ponechávají na dobu po porodu. Anebo jen lidem nepřijde svatba jako nutná podmínka pro to mít děti.

Dnešní mladá generace již častokrát ani nezná pravé významy hanlivých označení „*bastard*“ či „*parchant*“, tedy nemanželské dítě. Přitom ještě naše babičky a dědečkové jim byli častováni, pokud jejich původ byl nemanželský, neboť se to považovalo za něco nepatřičného.

Dokonce i v 21. století počet nemanželských dětí oproti dětí narozených v manželství stále stoupá. Zatímco v roce 2011 poměr nemanželských dětí byl cca 40 %, v roce 2021 již dosahuje necelých 49 %.⁸⁷ V současné době je tedy poměr mezi manželskými a nemanželskými dětmi takřka stejný. A přes všechno výše uvedené je stále značný rozdíl ve stanovených lhůtách pro popření otcovství dětí narozených v manželství a mimo něj.

Shrnu-li současnou úpravu popěrných lhůt, tak popěrné lhůty pro matky jsou stejné, ať otcovství bylo určeno jakkoli. Manželovi matky jsou poskytnuty dvě lhůty, a to objektivní v délce 6 let a subjektivní v délce 6 měsíců. Pro muže, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením, platí pouze objektivní popěrná lhůta v délce 6 měsíců.

Legitimitou různých délek lhůt se již zabýval Nejvyšší soud České republiky ve svém rozsudku ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 30 Cdo 544/2014. Hlavním argumentem pro důvodnost rozdílnosti lhůt bylo zásadně odlišné postavení manžela matky a muže, který učinil souhlasné prohlášení.

Musíme si uvědomit, že otázky rodinného práva, a především pak určování či popírání rodičovství je velmi citlivé téma. Nelze na něj pohlížet pouze mechanicky, ale musí se v těchto případech brát ohled na všechny zúčastněné.

Delší objektivní lhůta pro manžela matky byla odůvodněna tím, že vzhledem k tomu, že jeho otcovství vzniká z jeho postavení a není potřeba jeho

⁸⁷ Viz Příloha č. 1

souhlasu, může se stát, že o narození dítěte ani neví. Naproti tomu muž, který učiní spolu s matkou dítěte souhlasné prohlášení, že je otcem dítěte se stává právním otcem dítěte z vlastní vůle. Dále může předem uvážit své pochybnosti o otcovství a případně si jej i ověřit.

Pojďme si výše uvedené argumenty rozebrat. Skutečnost, že manžel neví o porodu dítěte jeho manželky, značí, že s ní minimálně několik měsíců nebyl v kontaktu. Případně ještě vzácnější situace, že těhotenství na své manželce nepoznal a porod mu zatajila. Již v zákoně je uvedeno, že manželé jsou povinni žít spolu, podporovat se a udržovat rodinné společenství. V řádném manželství se tak nestává, že manžel o těhotenství a následném porodu své ženy neví. Proto si myslím, že na tak ojedinělé případy, kdy se manžel o narození svého dítěte dozví až několikaměsíční či několikaletým odstupem by se mohlo aplikovat ustanovení § 792 ObčZ a nejedná se o důvod prodlužování popěrné lhůty.

K dalšímu argumentu Nejvyššího soudu uvádím následující. Muž, který chce učinit souhlasné prohlášení o svém otcovství dozajista může před tímto úkonem nechat zhotovit test DNA, otázkou však je, proč by se k takovému postupu uchýlil. K souhlasnému prohlášení samozřejmě dochází za různých okolností a v různém věku dítěte, avšak nemůžeme automaticky předpokládat, že muž, který se chce stát právním otcem dítěte o svém biologickém otcovství pochybuje. Jak jsem již naznačila výše, k souhlasnému prohlášení rodičů přistupují i lidé, kteří spolu tvoří stabilní pár několik let, avšak k svatbě se uchýlit nechtějí. A vzhledem k tomu, že v České republice je tradiční monogamie, muž spíše primárně předpokládá, že je biologickým otcem dítěte své partnerky a o jiné verzi ani neuvažuje. Bylo by legitimní požadovat po mužích, aby své otcovství nejdříve otestovali, než o něm učiní souhlasné prohlášení?

Každý nastávající otec věří (anebo chce věřit), že počaté dítě je jeho a nezáleží na tom, zda se narodilo za manželství či nikoli. Samozřejmě tady nelze hovořit o nahodilých intimních známostech, kde by muž měl být více ostražitý. Manželovi matky je mimo objektivní lhůty poskytnuta ještě šestiměsíční lhůta subjektivní, která běží od okamžiku, kdy se dozvěděl o skutečnostech, které zpochybňují jeho otcovství. U ostatních mužů není na tento okamžik vůbec brán ohled. A přitom se i svobodný muž může dozvědět až po pár měsících, že jeho partnerka měla pohlavní styk i s jiným mužem.

Ústavní soud ve svém nálezu č. 244/2010 ze dne 8. 7. 2010 uvedl, že nelze klást na manžela matky požadavek, „*aby preventivně v období prvních šesti měsíců od narození dítěte přezkoumával, zda určité okolnosti svědčí pro závěr, že není biologickým otcem dítěte.*“ Z jakého důvodu to lze legitimně požadovat po otci dítěte, který není s matkou ženat? Pouze z toho důvodu, že pokud chce být otcem dítěte musí učinit právní úkon navíc oproti manželu matky?

Právo popřít otcovství je časově omezené především z důvodů zájmů dítěte a právní jistoty. „*Zakotvením popěrných lhůt proto český zákonodárce naznačuje, ve kterém okamžiku již považuje vztahy mezi rodiči a dětmi za dostatečně vybudované a stabilizované tak, že dává sociálnímu rodičovství obecně přednost.*“⁸⁸ U druhé domněnky otcovství zákonodárce tuto dobu stanovil na pouhých šest měsíců od učinění souhlasného prohlášení, což může být totožný den se dnem narození dítěte. Je otázkou, zda vztah otce s šestiměsíčním dítětem je dostatečně stabilizovaný?

U popírání otcovství jakožto u všech řízení týkající se dětí, je nutné brát jako přední hledisko zájem dítěte. Co může být v zájmu dítěte u popírání otcovství jsem rozebrala již v kapitole 7.1 této práce. Nikde však není stanoveno, že by zájem dítěte ovlivňoval manželský či nemanželský původ. Tudíž se domnívám, že ukotvení rozdílných délek lhůt u první a druhé domněnky nikterak nedoráží zájem dítěte.

I při užití metod asistované reprodukce je možné popřít otcovství ve dvou rozdílných lhůt v závislosti na tom, zda jsou rodiče v manželství či nikoli. V tomto případě však úplně odpadá argument, že jsou muži v rozdílném postavení. Sice otcovství vzniklo na základě jiné domněnky (u manželů se i v tomto případě užije první domněnka otcovství), ale oba muži museli dát souhlas s umělým oplodněním, a tak oba muži mohli stejně předpokládat narození dítěte. Není ani dispozice k tomu, aby se manžel matky dítěte dozvěděl o okolnostech umožňující popřít otcovství při umělém oplodnění v jiném časovém horizontu než muž, který dal souhlas k umělému oplodnění. I přesto je v tomto případě manželu

⁸⁸ Šínová In MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016. s. 947

matky poskytnuta šestiletá popěrná lhůta a muži, který dal souhlas, pouze šestiměsíční lhůta.

Obecně při stanovení popěrné lhůty pro muže, jehož otcovství bylo založeno na základě druhé domněnky, zákonodárce absolutně nezohlednil moment, kdy se muž dozví o skutečnostech, které zpochybňují jeho otcovství, což vidím jako velký nedostatek.

Inspirací může být německá právní úprava, která nejenže ve všech případech zohledňuje okamžik, kdy se dotyční dozví o rozhodujících informacích, ale navíc nedělá rozdíl v délce popěrných lhůt. Všem otcům, kteří mají právo popřít otcovství, je poskytnuta stejná doba na rozmyšlení a případné podání návrhu na popření otcovství.

10.2 Osoby oprávněné podat návrh na popření otcovství

Podat k soudu návrh na popření otcovství je umožněno pouze matce dítěte a právnímu otci. Zahájit řízení může i soud, avšak za striktně daných podmínek (pokud to vyžaduje zájem dítěte a současně jsou porušovány normy zaručující ochranu základních lidských práv). Na Slovensku je toto právo poskytnuta i dítěti a v Německu dokonce i muži, který se domnívá, že je biologickým otcem dítěte.

Musíme si uvědomit, že aktivní legitimace není předpokladem jen pouhého práva na zahájení řízení, ale je to jediný nástroj, jak zasáhnout do statusových poměrů dotčených osob. Jiná osoba obecně nemůže dosáhnout toho, aby bylo popřeno otcovství daného muže.

I Ústavní soud již vyzval zákonodárce ke změně okruhu aktivně legitimovaných osob k podání návrhu na popření otcovství, které bylo určeno podle první domněnky otcovství.⁸⁹

10.2.1 Aktivní legitimace dítěte

Ačkoli otcovství je vztah mezi dítětem a jeho otcem, dítě samotné v České republice nemá žádné právo do tohoto vztahu nijak zasahovat. Dítě je pouze účastníkem řízení o určení či popření otcovství, ale ani jedno z těchto řízení

⁸⁹ Nález Ústavní soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16

nemůže iniciovat. Přitom v sousedních zemích, jak jsem rozebírala v předchozí kapitole je běžné, aby dítě mělo aktivní legitimaci k popření otcovství.

Dokonce i vládní návrh občanského zákoníku upravoval popěrné právo dítěte. Ani v odborných komisích nebylo zpochybňován záměr toto právo dítěti přiznat.⁹⁰ Do konečné úpravy se však nedostalo.

Popěrné právo dítěte odráží také jeho právo znát svůj původ. Dítěti totiž v českém právním řádu není dána žádná možnost aktivně se podílet na popírání rodičovství. A přitom dítě je právě významný účastníkem tohoto vztahu.

Absence popěrného práva dítěte je i v rozporu s evropskými standardy, kdy je naopak tendence prosazování práv dítěte. Právo popřít otcovství je dítěti přiznáno nejen v Německu či Slovensku, ale i např. v Rakousku.

10.2.2 Aktivní legitimace domnělého otce

Podat návrh na popření otcovství nemá možnost ani putativní otec dítěte, a to ani v případě, že prokáže, že je biologickým otcem dítěte. V českém právu se může domnělý otec domáhat určení svého otcovství až poté, co je pravomocně popřeno otcovství původního otce. Nemůže nikterak zpochybnit otcovství matrikového otce.

Zásadní otázka, kterou se již zabýval ESLP, zní, zda vztah domnělého otce k dítěti je předmětem ochrany poskytnuté čl. 8 EÚLP. Tento článek chrání „rodinný život“, což nejsou pouze vazby založené na manželství. Pod ochranou může být výjimečně i zamýšlený rodinný život. Např. i potencionální vztah, který se může vytvořit mezi dítětem a jeho biologickým otcem. Nelze tuto vazbu však obecně vždy podřadit pod pojem rodinné života, neboť záleží na mnoha dalších aspektech (vztah mezi rodiči dítěte, zájem otce o dítě, ...).

„Nicméně čl. 8 chrání nejen "rodinu", ale také "soukromý" život.“⁹¹ A právě právo na určení či popření otcovství se týká soukromého života. ESLP však

⁹⁰ Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 538

⁹¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 3. 2012, stížnost č. 45071/09, ve věci Ahrens proti Německu

dává smluvním státům volnost ve výběru prostředků, kterými zajistí respektování soukromého života.

U druhé domněnky má domnělý otec alespoň možnost podat podnět k soudu na zahájení řízení z moci úřední dle § 793 ObčZ. V případě první domněnky však putativní otec nemá práva žádná.

Právy domnělého otce se ústavní soud zabýval již několikrát. Nikdy však nedospěl k závěru, že by neexistence popěrného práva náležející domnělému otci byla protiústavní, neboť on sám je pouze negativním zákonodárcem a nemůže právo samovolně vytvářet. Ve svých nálezech či usneseních se vždy zabýval konkrétním případem a zda byla porušeno právo putativního otce na ochranu rodinného života.

Poskytnout domnělému otci neomezené možnosti napadnout otcovství právního otce dítěte by bylo dozajista v rozporu s právy právního otce na ochranu rodinného života, ale i matky nebo dítěte. Navíc by byla narušena právní jistota všech zúčastněných a takový postup by nebyl ani v nejlepším zájmu dítěte. Domnívám se, že ani časové omezení by nebylo dostatečné. Avšak shledávám současnou právní úpravu pro domnělého otce velmi striktní, neboť mu neumožňuje nijak se snažit o navázání vztahu se svým biologickým dítětem.

ESLP zdůraznil, že „*respekt k rodinnému životu vyžaduje, aby biologická a sociální realita převážila nad právní domněnkou.*“⁹² Rozhodující by mělo vždy být nejen biologické otcovství, ale také sociální. Pokud mezi biologickým otcem a dítětem je i reálný sociální stav je absurdní setrávat na právním otcovstvím jiného muže, který s dítětem nemá navázaný žádný vztah.

Zajímavá mi proto přijde opět německá právní úprava, která umožňuje zahájit řízení o popření otcovství na návrh putativního otce. Úspěšně může být popřeno otcovství jen za jasně daných podmínek. Domnělý otec prohlásí, že měl v rozhodné době pohlavní styk s matkou dítěte. Vazba mezi právním otcem a dítětem nemá žádný sociální základ. A především domnělý otec je skutečným biologickým otcem dítěte.

⁹² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 10. 1994, stížnost č. 18535/91, ve věci Kroon a další proti Nizozemí

V případech, kdy domnělý otec má zájem na výchově dítěte a matriční otec se na rozvoji dítěte nikterak nepodílí, je i v zájmu dítěte, aby otcovství bylo popřeno.

Domnělý otec by měl mít alespoň nějakou možnost domáhat se svého práva pečovat o své dítě, avšak zůstává otázkou, v jakém rozsahu by mu mělo být toto právo přiznáno, aby zároveň neutrpěly zájmy dítěte a jeho právních rodičů.

Závěr

Úspěšným popřením otcovství je výrazně zasaženo do rodinného života nejen rodičů, ale i dítěte samotného. Při řešení otázky paternity je zapotřebí jednat s náležitou opatrností, a proto popřít otcovství může pouze soud. S ohledem na to, že se jedná o velmi citlivé téma, je nutné ke každému případu přistupovat jednotlivě a vzít v patrnost všechny jeho aspekty. Avšak za účelem ochrany zájmů všech zúčastněných osob, ale i společnosti, je potřebné stanovit určité meze, ve kterých se soudy při svém rozhodování mohou pohybovat.

Česká právní úprava popírání otcovství je rozsáhlá a na první pohled by se i mohlo zdát, že je všeobjímající, avšak i v ní nalezneme nejasnosti. Kupř. není vyřešena otázka nezvěstných otců, nejsou přesně stanoveny popěrné lhůty u umělého oplodnění anebo není dáno, zda popěrná lhůta u druhé domněnky počíná matce i otci ve stejný okamžik. Logičnost ustanovení v občanském zákoníku a jejich provázanost s procesním předpisem je vyhovující.

Myslím si, že se podařilo zákonodárcům reflektovat vývoj ve společnosti, především pak pokrok ve vědeckých metodách ověřujících biologické otcovství. Důkazem je i ustanovení o obnově řízení v ZŘS. I když shledávám rozpor mezi postojem společnosti, která klade na institut manželství stále menší důraz, a postojem zákona, který dává mnohem větší prostor lidem v manželství než lidem, kteří v něm nežijí.

Obecně má česká právní úprava snahu přiblížit se evropským trendům, avšak stále má své mezery. Jedním z velkých nedostatků je příliš úzký okruh osob, které jsou aktivně legitimovány k podání návrhu na popření otcovství.

Českým zákonodárcům nelze odepřít snahu reflektovat zájmy dítěte v otázkách paternity, avšak jen jako pasivního účastníka. Zahájit řízení bez návrhu lze jen vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte, prominout zmeškání popěrných lhůt lze také jen pokud je to v zájmu dítěte, dítě však samo o sobě zahájit řízení o popření otcovství nemůže.

To, že je téma popírání otcovství stále velmi aktuální naznačuje i četná judikatura ESLP a Ústavního soudu České republiky v posledních letech.

Evropský soud pro lidská práva nechává jednotlivým státům částečnou volnost v úpravě určování a popírání rodičovství, avšak již judikoval řadu omezení. Kupř. nesmí být striktně setrváváno na právních poměrech, pokud nejsou nikomu ku prospěchu. Při popírání otcovství je potřeba vždy hledat správnou rovnováhu mezi zájmy společnosti a zájmy jednotlivých osob na tomto řízení. Častokrát proti sobě stojí právo na rodinný život a zájem na stabilitě statusových vztahů. Může proti sobě stát i zájem dítěte na zachování známého a stabilního prostředí a právo otce na respektování jeho soukromého a rodinné života. Zkoumání, který zájem v konkrétní věci převažuje, je nekonečnou otázkou v každém jednotlivém řízení, ale i hlediskem při legislativním procesu.

Cizojazyčné resumé

This thesis aims to examine the denial of paternity and to analyse the positive law and case law of the Czech Republic.

The goal is to present the current legislation concerning paternity denial and its pro futuro implications. To fully analyse this issue, the legislation is examined in comparison with the case law of the European Court of Human Rights and the paternity denial legislation of the Federal Republic of Germany and the Slovak Republic.

The thesis further examines the idea of the child's best interest regarding paternity establishment or denial, especially when deciding to waive the denial period. The issue of paternity is presented in full, including changing the legal father, therefore the thesis also examines adoption and birth certificate correction.

The last part of this thesis analyses the issue de lege ferenda. It defines the gaps in the current legislation and their possible development. It also examines the active legitimacy of both the child and father regarding paternity denial proceedings, denial periods for the mother's husband, and the signee of a consonant declaration.

Seznam použitých zdrojů

1) Literatura

- HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela, Jan DVOŘÁK, Jiří ŠVESTKA a kol. *Občanské právo hmotné, Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7478-937-3

2) Komentářová literatura

- ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-457-6.
- KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80.7400-795-8.
- MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8.
- HENYCH, Václav. *Zákon o matrikách: s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-525-8.
- JIRSA, J. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-12]. ASPI_ID KO292_p12013CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- DAVID, O., DEVEROVÁ, L., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., FIALA, J., FRINTA, O., HOLČAPEK, T., HURDÍK, J., KINDL, T., MACKOVÁ, A., PAULY, J., PAVLÍK, P., PELIKÁN, R. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-22]. ASPI_ID KO89_a2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

3) Odborné články

- DAUBNEROVÁ, A. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. [Systém ASPI]. Linde Praha [cit. 2021-11-1]. ASPI_ID MN16280CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- WESTPHALOVÁ, Lenka a Renata ŠÍNOVÁ: Nejlepší zájem dítěte, *Právník* 12/2019.
- MARTINY Dieter: Práva dítěte v rodinné právu – evropské tendence, *Právník* 9/2017.
- ŠÍNOVÁ Renata, K neplatnosti určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů, *Soukromé právo* 9/2016
- SVOBODA Karel, Popření otcovství – K možnostem popřít otcovství po uplynutí zákonných lhůt, *Rekodifikace & praxe* 4/2014

4) Mezinárodní smlouvy

- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášená sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.
- Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
- Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Maďarskou lidovou republikou o právní pomoci a úpravě právních vztahů v občanských, rodinných a trestních věcech z 28. 3. 1989, vyhlášená pod č. 63/1990 Sb.
- Smlouva mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech z 28. 5. 2001, vyhlášená pod č. 123/2002 Sb. m. s.
- Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Polskou lidovou republikou o právní pomoci a úpravě právních vztahů ve věcech občanských, rodinných, pracovních a trestních z 21. 12. 1987, vyhlášená pod č. č. 42/1989 Sb.
- Úmluva o právech dítěte, vyhlášená sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.
- Listina základních práv Evropské unie (2012/C 362/02)

5) České právní předpisy

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízení soudních, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

6) Zahraniční právní předpisy

- Zákon č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 161/2015 Z. z., civilný mimosporový poriadok, v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 94/1963 Zb., o rodine, v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 175/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

- Německý občanský zákoník z roku 1896, ve znění pozdějších předpisů (Bürgerliches Gesetzbuch)
- Německý zákon o řízení ve věcech rodinných a ve věcech mimosoudních z roku 2008, ve znění pozdějších předpisů (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit)

7) Důvodové zprávy

- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, sněmovní tisk č. 362/0
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

8) Judikatura Ústavního soudu

- Nález Ústavního soud ze dne 8. 7. 2010, č. 244/2010 Sb.
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09
- Nález Ústavní soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19
- Nález Ústavního soudu ze dne 09. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 11. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. II. ÚS 359/09

9) Judikatura Nejvyššího soudu České republiky

- Usnesení Nejvyššího soud České republiky ze dne 29. 1. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3242/2012
- Usnesení Nejvyšší soud České republiky ze dne 30.03.2021 sp. zn. 24 Cdo 3536/2020.
- Rozsudek Nejvyššího soud ČR, sp. zn. 11 Tdo 22/2014, ze dne 5. 2. 2014
- Rozsudek Nejvyššího soud České republiky ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

- Rozsudek Nejvyššího soud České republiky ze dne 20. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 677/2013
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.02.1969 sp. zn. 1 Cz 80/69
- Rozsudek Nejvyššího soud České republiky ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 30 Cdo 544/2014
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22.06.2011 sp. zn. 21 Cdo 693/2010
- Stanovisko Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 4. 2021, sp. zn. Cpjn 202/2020

10) Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 6. 2018, stížnost č. 16314/13, ve věci Novotný proti České republice
- Rozsudek Evropského soud pro lidská práva ze dne 10. 4. 2007, stížnost č. 6339/05, ve věci Evans proti Spojenému království
- Rozsudek Evropského soud pro lidská práva ze dne 28. 11. 1984, stížnost č. 8777/79, ve věci Rasmussen proti Dánsku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 11. 2005, stížnost č. 74826/01, ve věci Shofman proti Rusku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 12. 2016, stížnosti č. 7949/11 a 45522/13, ve věci L.D. a P.K. proti Bulharsku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidsá práva ze dne 22. 3. 2012, stížnost č. 45071/09, ve věci Ahrens proti Německu
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 10. 1994, stížnost č. 18535/91, ve věci Kroon a další proti Nizozemí

11) Ostatní česká judikatura

- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25.09.2013, sp. zn. 2 Aps 5/2012-52
- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 25.11.2021 sp. zn. 15 A 104/2020–59
- Rozhodnutí Okresního soudu v Šumperku ze dne 22. 10. 1987, sp. zn. 11 C 121/84

12) Zahraniční judikatura

- Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 9. 4. 2003, sp. zn. 1 BvR 1493/96
- Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 1 BvR 1154/10
- Rozsudok Krajského súdu v Prešove zo dňa 30. 3. 2021, sp. zn.: 24CoP/151/2020
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 20. apríla 2011, sp. zn. PL. ÚS 1/2010

Přílohy

Příloha č. 1

Období	Živě narození	z toho mimo manželství	
		celkem	v %
2011	108 673	45 421	41,8
2012	108 576	47 088	43,4
2013	106 751	48 000	45,0
2014	109 860	51 267	46,7
2015	110 764	52 976	47,8
2016	112 663	54 733	48,6
2017	114 405	56 091	49,0
2018	114 036	55 338	48,5
2019	112 231	54 093	48,2
2020	110 200	53 408	48,5
leden až září 2021	84 719	40 940	48,3
Pozn.: údaje za rok 2021 jsou předběžné			

Zdroj: Na žádost zaslal Český statistický úřad